

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště oboru Orální historie – soudobé dějiny

Bc. Kateřina Šonová

**Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice
v Gymnáziu Kladno**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Lenka Krátká**

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Současně dávám svolení k tomu, aby byla tato práce zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 6. května 2016

.....

Bc. Kateřina Šonová

Poděkování

Na tomto místě bych nejprve ráda poděkovala vedoucí předkládané diplomové práce Mgr. et Mgr. Lence Krátké za odborné vedení, cenné rady a připomínky a v neposlední řadě také za trpělivost. Touto cestou bych dále chtěla poděkovat narátorkám a narátorům, bez jejichž podpory by můj výzkumný záměr nemohl být realizován. Jmenovitě děkuji především PaedDr. Zuzaně Vlčkové za její veškerou pomoc, ochotu a hlavně rychlost, se kterou reagovala na mé prosby.

Velký dík patří také rodině a nejbližším přátelům, kteří mě po celou dobu mých studií podporovali a vycházeli vstříc. Hlavně díky Lucce Rajlové za nezdolné dávky optimismu a rady. A Pavlovi Stehlíkovi za podporu, překonání nástrah Wordu a oporu. Bez vás by to nešlo!

OBSAH

OBSAH	4
ABSTRAKT	6
ÚVOD	10
1. METODOLOGICKÁ ČÁST	13
1.1. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	13
1.2. ZDROJE INFORMACÍ	13
1.2.1. Archivní prameny	13
1.2.2. Literatura	14
1.3. ROZHOVORY	20
1.3.1. Výběr narátorů a narátorek	20
1.3.2. Charakteristika rozhovorů	22
1.3.3. Seznam narátorů a narátorek a jejich vztah k tématu	24
1.3.4. Pořízení nahrávek a možnost jejich archivace	26
1.3.5. Přepisy rozhovorů	27
1.3.6. Pozice autorky ve výzkumu	27
2. TEORETICKÁ ČÁST	30
2.1. GYMNÁZIUM KLADNO	30
2.2. LIDICE	32
2.2.1. Pietní vzpomínání	36
2.2.2. Památník Lidice a jeho návštěvnost	37
2.3. PAMĚŤ	39
3. INTERPRETAČNÍ ČÁST	43
3.1. TEMATICKÉ VYMEZENÍ	43
3.1.1. Lidice jako součást paměti	46
3.1.2. Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno za komunistického režimu	52
3.1.3. Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu	52

Kladno	
3.1.4. Webové stránky Gymnázia Kladno	63
3.1.5. Film Lidice	65
3.1.6. Vnímání lidického obyvatelstva veřejností	68
ZÁVĚR	73
POUŽITÉ ZDROJE	76
Literatura	76
Rozhovory	79
Archivní prameny	79
Internetové zdroje	79
Filmy a dokumenty	82
PŘÍLOHY	83
Příloha č. 1 - Pamětní deska na budově Gymnázia Kladno	83
Příloha č. 2 - Návštěvnost Památníku Lidice 1966 - 2015	84
Příloha č. 3 - Socha lidické matky	85

ABSTRAKT

Předkládaná diplomová práce s názvem *Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno* primárně zpracovává průběh této vzpomínkové akce a informování studentů Gymnázia o historických událostech, které se staly na jeho půdě. Dále se snaží přiblížit problematiku předávání historického vědomí dalším generacím a cest, které k této osvětě mohou vést. Rovněž se snaží reflektovat aktuální situaci v informování dalších pokolení a její výzkum se opírá o hmatatelné i vzpomínkové zdroje. Tedy literaturu a rozhovory s narátorkami a narátory. Je rozdělena do tří výkladových kapitol.

Úvodní část práce se věnuje metodologickým postupům, na základě kterých byla zpracovávána, a rešerši informačních zdrojů zahrnujících dostupnou literaturu, archivní prameny, internetové zdroje a další typy podkladů. Rovněž zahrnuje podrobně sepsaný proces vedení rozhovorů, od vytipování a oslovení osmi narátorek a narátorů, po průběh všech uskutečněných rozhovorů, kterých bylo pro účely předkládané práce nahráno celkem osm.

Druhá část práce ukotvuje předkládaný výzkum do teoretického rámce. Nabídnuta je historie Gymnázia Kladno, osud obce Lidice spolu s událostí jemu předcházejícími a následujícími a v neposlední řadě se zabývá problematikou paměti, kultury vzpomínání, místy paměti a historického vědomí. Tato část je stěžejní k pochopení kontextu bádané problematiky.

Poslední část předkládané práce je založena na interpretacích uskutečněných rozhovorů a je pilířem celého výzkumu. Jak již bylo zmíněno, zakládá se na rozhovorech s osmi narátorkami a narátory, mezi nimiž se nachází studenti a vyučující Gymnázia a taktéž dvě narátorky ze třetí generace lidických přeživších tedy vnučky lidických žen a dětí. Na základě dílčích témat rozhovorů je podrobně rozebrána pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno a současný přístup

školy k této akci. Dále jsou rozebrána související témata, například vnímání lidických obyvatel veřejností nebo film Lidice.

Předkládaná práce si jako cíl vytyčuje prozkoumání průběhu pietní vzpomínky v Gymnáziu a postoj školy k této problematice. Za dílčí cíl je považováno i upozornění na nutnost důsledného informování nynější mladé generace v historických otázkách.

Klíčová slova

Gymnázium Kladno, studenti, historie, Lidice, pietní vzpomínka, paměť, mladá generace

Abstract

The presented diploma work under the title *Reverent commemoration of the annihilation of the village Lidice in Kladno Gymnasium* deals primarily with the course of this memorial action and informing grammar school students about historical events which happened on its field. Then it tries to give an idea of problematic of passing the historical awareness to further generations and ways which can lead to this public education. The work also tries to reflect the current situation in informing next generations and its research is grounded in tangible and memorial resources, thus literature and interviews with narrators. It is divided into three explanatory chapters.

The introduction part occupies with methodological methods, based on which this one was worked out, research of information sources including available literature, archival or website sources as well as other kinds of backgrounds. It offers a possibility of getting to know a method of oral history, which are the roots of this work, to its reader. It also includes the process in details from picking and addressing the narrators to course of all made interviews, where there were eight of them recorder for the aim of this presented diploma work.

The second part reinforces the presented research into its theoretical image. The history of Grammar School Kladno, fate of Lidice together with preceding and following events and last but not least it occupies with problems of memory, recollecting culture, places of memory and historical knowledge. This part is really cardinal to understanding of context of the explored problem.

The last part of presented diploma work is based on interpretations of made interviews and it is the central pillar of the whole research. As mentioned before it is based on interviews with eight narrators among whom there are students and teachers of Grammar School and also two ladies from the third generation of Lidice survivors, thus granddaughters of Lidice women and children. Based on these partial topics of interviews, the reverent commemoration of Lidice extermination in the Grammar School Kladno and the approach of the school to this event are analyzed in detail. Then, there are other related topics analyzed, for example perception of Lidice inhabitants or film Lidice.

The presented diploma work sets its goal in researching of process of reverent commemoration of the annihilation of the village Lidice in Kladno Gymnasium and the approach of the school to this problem. A warning of necessity to inform current young generations in historical questions is considered as its partial goal.

Keywords

Grammar School Kladno, students, history, Lidice, reverent commemoration, memory, young generation

ÚVOD

Ráno přijíždí autobusy s ženami a dětmi před budovu Gymnázia v Kladně. Je 10. června 1942. Jejich dočasným místem pobytu se má na následující tři dny stát tělocvična vystlaná slámou. Proč jsou tady? A co se stalo s jejich muži a domovy? Nikdo z nich neví. Tři poslední dny, které stráví lidické ženy se svými dětmi. Tři poslední dny, které stráví lidické děti se svými matkami. Děti jsou jedno po druhém pečlivě prověřovány kladenským gestapem. Barva vlasů, očí, tvar obličeje... To vše je ke každému z dětí zapisováno do předem připravených tabulek. Proč se gestapáci tak poctivě zajímají o naše děti? To je otázka, kterou si pokládají lidické ženy. Tři dny jsou u konce. Nastává nejhrůznější okamžik v jejich životech. Právě teď se mají rozdělit. Všichni budou převezeni na práci. Děti pro větší pohodlí autobusy, ženy vlakem. Z kladenského Gymnázia se ozývá pláč, který přerušuje varovný výstřel jednoho z gestapáků. „*Maminko! Nedej mě!*“ prosí jedno z lidických dětí. Obyvatelé domů z okolí Gymnázia mají zakázáno vycházet ven a koukat z oken.

Lidické matky odcházejí přes gymnazijní dvůr k připraveným nákladním autům. Jejich další zastávkou je vlakové nádraží, odkud dále poputují do koncentračního tábora v Ravensbrücku. Děti jsou shromážděny v prvním poschodí školy. Poslední pohled do vyděšených tváří dětí. Poslední pohled do zoufalých tváří lidických matek. Děti dostávají od pomocnic gestapa hračky, aby neplakaly. Stejně jako jejich matky odcházejí přes dvůr do přistavených autobusů. Další zastávkou je textilní továrna v Lodži. Tři z nich nastupují do vozu Červeného kříže.

Do budovy Gymnázia přicházejí studenti a studentky, které čeká další běžný výukový den. Je 10. června 2015. Mezi uspěchanými studenty se před školou tvoří hlouček lidí. Jsou mezi nimi přeživší lidické matky a děti i jejich potomci a příbuzní. V ruce drží květiny a věnce. Čekají na osmou hodinu. Ve chvíli, kdy se v Gymnáziu rozezní zvonek symbolizující začátek první vyučovací hodiny, se skupina přesouvá do tělocvičny. „*Maminko, tady jsme se před sedmdesáti třemi lety viděli naposledy.*“ Pár minut v tichu a klidu je přeživším umožněno zavzpomínat na tragický osud, který

postihl jejich životy. Odcházejí. Necháávají za sebou tělocvičnu plnou květin. Jak důležité je pro ně toto místo.

Je po poledni. Květiny jsou přemístěny do chodby školy a z tělocvičny se ozývá zvuk basketbalových míčů. Výuka pokračuje. Vědí studenti, kteří se právě teď v tělocvičně honí za míči, co se tam před pár hodinami a před sedmdesáti třemi lety odehrálo?

Transportu lidických žen a dětí do Gymnázia předcházel hrůzný nacistický zločin, který započal v noci 9. června 1942. Obec Lidice byla pomocí těžké techniky i lidských sil srovnána se zemí a tuto tragickou událost nepřežilo 173 mužů zastřelených u zdi Horákova statku, 60 žen transportovaných do koncentračního tábora Ravensbrück, 82 dětí zplynovaných v polském Chelmnu a dalších 26 lidických občanů popravených v Praze v Kobylisích.

Dodnes je na tento nacistický akt každoročně vzpomínáno, ať už přímo na území Památníku Lidice, který vznikl v místě, kde stála původní ves, nebo v Kobylisích na místě, kde byli popraveni někteří lidičtí obyvatelé. Ve vzpomínání na tuto tragédii má významnou roli i Gymnázium Kladno, i zde se koná každoroční pietní vzpomínka. 10. června se zde schází pozůstalí a jejich rodinní příslušníci spolu se zástupci Gymnázia, města Kladna a s politickými představiteli, aby uctili památku tragicky zemřelých lidických obyvatel a zavzpomínali na okamžiky hrůzy, které lidické ženy a jejich děti na tomto místě prožívaly.

Vzhledem ke skutečnosti, že od vypálení Lidic uběhne letos sedmdesát čtyři let, přeživších stále ubývá.¹ Je tedy na dalších generacích, aby uchovávaly v paměti události spjaté s jejich historií, ať už rodinnou, místa bydliště nebo země, ve které žijí. Je nutné, aby následující generace přejaly historická poselství svých předků, jinak by mohlo dojít k zapomnění tragických událostí lidstva, mezi které neoddiskutovatelně patří i bezdůvodné vyhlazení obce Lidice.

Právě z těchto důvodů se diplomová práce zabývá průběhem pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice v místě úzce spjatém s touto tragédií – Gymnaziem Kladno. Jejím hlavním badatelským záměrem je pomocí rozhovorů s danými osobami zjistit, jaké povědomí o lidické tragédii mají studenti Gymnázia Kladno, tedy jak škola

¹ Aktuálně žijí dvě přeživší ženy a třináct dětí, mezi které se řadí i ty, kterým byl v době tragédie méně než rok.

(potažmo jejich rodiny) dbá na jejich edukaci v této problematice. Dále se práce snaží podrobně popsat průběh pietní vzpomínky na Gymnáziu a zjistit názor studentů a vyučujících na tento akt. Posledním badatelským záměrem je zjištění názorů potomků lidických přeživších ze třetí generace na aktuálně konané pietní vzpomínky a obecný postoj veřejnosti k problematice povědomí o lidické tragédii.

1. METODOLOGICKÁ ČÁST

1.1. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Stěžejním tématem předkládané práce je pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno – zejména její průběh, s důrazem na předávání informací o propojení školy a vyhlazení obce Lidice směrem ke studentům. Teoretická část rozebírá historické události a to: historii Gymnázia Kladno, samotný akt vypálení obce Lidice se zaměřením na lidické ženy a děti odvezené z Lidic na půdu školy a paměť a její funkci v historické vědě, jelikož s tématem práce úzce souvisí. Interpretační část nabízí aktuální pohled do problematiky pietní vzpomínky a vzpomínání na události minulé v souvislosti s lidickou tragédií. Sleduje tedy především následující okruhy: povědomost o lidické tragédii mezi studenty, pietní vzpomínku v Gymnáziu Kladno a postoj vybraných vyučujících a gymnazistů k této problematice a názor třetí generace lidických obyvatel k pietnímu vzpomínání na vyhlazení obce na místě tak úzce spjatém s touto tragédií ale i mimo něj.

1.2. ZDROJE INFORMACÍ

Pro vypracování předkládané práce byly největším přínosem knihy a dostupné internetové zdroje. Archivní materiály byly využity pouze okrajově, jelikož předkládaná práce řeší aktuální téma a pro nahlédnutí a nastínění historie bylo dostupných materiálů zpracováno dostatek.

1.2.1. Archivní prameny

Pro vypracování předkládané práce byly největším přínosem knihy a internetové zdroje. Archivní materiály byly využity pouze okrajově, jelikož nesouvisí přímo se zpracovávaným tématem. S ohledem na úzké a aktuální zaměření tématu není potřeba dohledávat archivní prameny, jelikož ty odpovědi na badatelské otázky nenabízejí.

Jelikož práce není ani komparativní, nebylo nutné vyhledávat podrobné informace o průběhu pietní vzpomínky v Gymnáziu Kladno v minulosti. Gymnázium Kladno disponuje vlastními archivními materiály, které byly v nedávné době probádány a zpracovány v podobě almanachů při příležitosti jubilejních výročí vzniku školy (almanachy považují pro práci za hodnotný zdroj informací). Archiv Památníku Lidice byl pro účely zpracování předkládané práce navštíven. Disponuje nepřehledným množstvím materiálů od dobových novinových článků včetně reflexe na vyhlazení obce v zahraničním tisku, artefaktů z bývalých Lidic až po podrobné informace o znovuzrození vsi a budování Památníku. Jediným využitým archivním zdrojem ze Sbírkových fondů Památníku Lidice je návštěvnost Památníku evidovaná od roku 1966 dodnes, jako doklad jejího poklesu po roce 1989, který může mít vliv na postoj studentů Gymnázia k této historické události, protože jsou dnes již všichni narození po roce 1989.

1.2.2. Literatura

K vypracování předkládané práce bylo využito mnoho publikací, které jsou rozčleněny dle hlavních témat historické části: Gymnázium Kladno, Lidice a paměť.

Gymnázium

Publikace o Gymnáziu Kladno, které by se zabývaly jeho historií, jsou vydávány na základě podkladů² z archivu Gymnázia a vycházejí jako výroční zprávy nebo almanachy k jubilejním výročím vzniku školy. Přestože jsou informace zpracovány velmi podrobně, zmínek o pobytu lidických dětí a žen v nich není mnoho. Stejně tak chybí i informace k pietním vzpomínkám konaným na půdě Gymnázia. Tyto publikace posloužily ke stručnému nastínění historie kladenského Gymnázia, především výroční zpráva vydaná při příležitosti 50. výročí založení školy a dva almanachy: jeden vydaný při příležitosti 100. výročí a druhý vydaný při 110. výročí vzniku Gymnázia.

Lidice

Téma lidické tragédie je již přes sedmdesát let hojně literárně zpracováváno. Jednou z knih, jež vyšla prakticky ihned po tragédii, je publikace s názvem *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv* od novináře Vlastimila

² Jedná se zejména o kroniky a výroční zprávy.

Loudy, která vyšla v roce 1946. Tato kniha svým obsahem velmi podrobně shrnuje historii obce, samotné vypálení i osudy lidického obyvatelstva. Vzhledem k roku svého vydání reflektuje první pietní tryznu a zároveň vyzývá k hledání dosud pohřešovaných dětí. Pro předkládanou práci byla tato kniha nejvíce využita v popisu lidické tragédie. Pro badatele je velkým přínosem, jelikož velmi strukturovaně popisuje osud Lidic. Další dvě knihy, které byly využity, jsou *Lidice: příběh české vsi* (2004) a *Lidická vzpomínání* (2007) od plukovníka Eduarda Stehlíka. Zatímco první jmenovaná je svým obsahem velmi blízká knize Vlastimila Loudy a stala se tak druhým nosným zdrojem pro teoretickou část práce týkající se osudu Lidic, druhá z knih předkládá mimořádně podrobné svědectví přeživších obyvatel i dalších, kteří jsou s lidickou tragédií nějak spjati (například výpověď židovského vězně z Terezína, který pomáhal s vykopáním hromadného hrobu pro lidické muže apod.). Tyto tři knihy byly stěžejními literárními zdroji pro vypracování teoretické části práce týkající se obce Lidice. Všechny jsou zpracovány čtenářsky atraktivním způsobem, obsahují důležité faktografické údaje, a přestože fotografie nejsou v diplomové práci nijak využity, posloužily snímky v knihách uveřejněné k prohloubení znalostí autorky a dokreslení události vyhlazení obce Lidice. Dvě poslední jmenované publikace mohou výborně sloužit jako zdroj informací i pro širokou veřejnost.

Knihy o lidické tragédii vydané mezi lety 1948–1989 jsou specifické zejména tím, že lidické obyvatelstvo vyzdvihují jako třídní hrdiny a že se v nich promítá komunistická propaganda (například na pomoc mládeže při budování nových Lidic apod.). Autorem zabývajícím se v tomto období problematikou vyhlazení obce Lidice je Vladimír Konopka (*Až přijdete do Lidic*, 1963; *Lidice*, 1966; *Zde stávaly Lidice*, 1978). Knihy jsou dobrým vodítkem k pochopení toho, jaký měl komunistický režim vliv na interpretaci lidické tragédie. Pro předkládanou práci byly tyto publikace využity pouze okrajově.

Badatelsky velmi důležitou publikací je kniha *Lidice 1942-2002* (Mariánková a kolektiv, 2002), protože nabízí ucelený soupis dostupných knih, uměleckých děl a dalších dokumentů, které byly s tematikou Lidic doposud vydány. Ulehčuje tak potenciálním badatelům práci při rešerši dostupné literatury a nabízí ucelený soupis dostupných pramenů, což bylo využito i pro vyhledání vhodných zdrojů pro předkládanou práci.

Lidické tragédii se věnuje také řada titulů, které zpracovávají užší téma. Například kniha věnovaná sochařce Marii Uchytlové, která vytvořila na dnešním území Památníku Lidice pomník lidických dětí a sochu lidické matky, která stojí v parku u Gymnázia Kladno (Klánová, Bukačová, Stehlík: *Pocta Marii Uchytlové*, 2009). Jsou zde knihy věnované lidickým dětem (kolektiv autorů: *Osudy lidických dětí*, 2011), přeživší lidické ženě, která se podělila o svůj životopisný příběh (Skleničková: *Jako chlapce by mě zastřelili*, 2010 a *Vzpomínky mě stále tíží*, 2016) nebo Růžovému sadu a jeho historii (Hédlová, Veverka, Žlebčík: *Most života a naděje. Růžový sad přátelství a míru Lidice 1955 – 2015*, 2015). Vybrané knihy a mnoho dalších zpracovávajících téma vyhlazení lidické obce jsou obsahově velmi zajímavé, pro předkládanou práci jsou však příliš úzce zaměřené. Přesto jsou důležitým zdrojem, který napomohl k hlubšímu poznání této problematiky. Stejně tak beletrie, která nemá pro zpracování této práce větší význam.

Ve studentských pracích se řešení problematiky Lidic také vyskytuje. Tematicky se zabývají například fungováním Památníku Lidice a jeho návštěvností (Francová, *Památník Lidice jako atraktivita cestovního ruchu*), filmovým zpracováním lidické tragédie (Klevarová, *Lidice – možnosti filmového zpracování historické události v kontextu českého hraného filmu*) nebo samotným vyhlazením obce Lidice (Hemrová, *Vypálení Lidic v roce 1942*). Při rešerši pramenů jsem narazila pouze na zlomek prací, které se tematicky částečně shodují s předkládanou prací. Za zmínku určitě stojí magisterská práce obhájená v roce 2011 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy s názvem *Poválečný vývoj Lidic: pietní vzpomínky a život v nových Lidicích* Gabriely Havlůjové. Autorka se ve své magisterské práci zabývá otázkou Lidic jakožto místem paměti – pro koho a jakým místem jsou Lidice místem paměti. Dále rozebírá organizace, které se podílely na vybudování nových Lidic. Autorka využila metodu orální historie a kromě pamětníků hovořila i se ženami pojmenovanými po Lidicích. Jelikož předkládaná diplomová práce částečně také řeší problematiku paměti, v této části se tematicky s předkládanou prací shoduje. Text Gabriely Havlůjové vyšel v upravené podobě i jako publikace s názvem *Lidice po Lidicích* (2015), která byla využita v předkládané práci zejména pro doplnění údajů o průběhu pietního vzpomínání na lidickou tragédii. Druhou magisterskou prací Gabriely Havlůjové obhájené na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v roce 2010 je *Poválečný vývoj a každodenní život nových Lidic: obyvatelé Lidic a jejich vzpomínky na pietní*

vzpomínky a život v obci. Ta je tematicky vzdálenější předkládané diplomové práci, protože řeší především využívání památky Lidic ke komunistické propagandě a výstavbu nové obce po roce 1945. I v této práci autorka využila narátorky a narátory a metodu orální historie. Ovšem u obou prací byly rozhovory realizovány přímo s lidickými přeživšími obyvateli. Ti nebyli k vypracování předkládané diplomové práce osloveni. Poslední jmenovaná práce Gabriely Havlůjové tematicky velmi podobná práci předkládané, jelikož řeší obdobné téma v jiném časovém a teritoriálním vymezení.

Jak je z rešerše dostupných odborných studentských prací patrné, přestože se tematicky v některých kapitolách s předkládanou prací shodují, žádná z nich se nezabývá pietní vzpomínkou v Gymnáziu Kladno a jeho spojením s lidickou tragédií.

Paměť

Jednou z klíčových prací zabývajících se problematikou paměti je francouzský sborník *Místa paměti* (1984) Pierra Nory. Autor upozorňuje na zanikající paměť a společenskou potřebu vytvářet místa, která budou paměť navždy alespoň částečně zachovávat, což je tematicky úzce spojeno s předkládanou prací – i lidická tragédie má svá místa paměti. Téměř každá z dalších publikací k tématu se teoreticky opírá právě o Noru, případně o další tři základní práce zabývajících se kolektivní pamětí. Jedná se o *Kolektivní paměť* (Halbwachs, [1952] 2009), *Kolektivní paměť k teoretickým otázkám* (Maslowski, Šubrt a kol., 2014) a *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku* (Assmann, [1992] 2001). Francouzský sociolog Maurice Halbwachs ve své práci poukazuje na skutečnost, že soubor libovolných vzpomínek je přímo závislý na velkých společenských a historických procesech a postupem doby se vzpomínky tedy mohou měnit. Přináší tak čtenáři možnost nahlédnutí do problematiky paměti a nabízí mu vysvětlení teoretické i praktické. Vysvětluje možné proměny paměti v rámci času, což je velmi důležitým hlediskem. Teoretické otázky ke kolektivní paměti zodpovězené Nicolasem Maslowskim nabízí ucelený pohled do teoretických koncepcí (kterých existuje velké množství) a tím jsou pro potenciálního čtenáře jakousi příručkou v komplikovaných a propletených přístupech k paměti. Přestože se Assmann zabývá pamětí v kulturách středověku, teoretické zakotvení práce nabízí hlubší pohled do kultury vzpomínání a její přímé závislosti na času, osobách a místech. Z výše zmíněných knih byly pro teoretické

zakotvení předkládané práce využity všechny čtyři. Tematicky se knihy v některých kapitolách shodují, a v těch zbylých se výborně doplňují. Typ těchto publikací je v předkládané práci využit zejména pro vysvětlení přístupu k historickým událostem jakožto místům paměti (ať už fyzickým nebo ve vzpomínkách pamětníků).

Paměť má bezesporu vliv i na zájem o lidickou tragédii, který po roce 1989 upadl. Tu skutečnost ovlivňuje vícero faktorů: politický převrat – za komunistického režimu se každoroční pietní vzpomínka v Lidicích stala megalomanským místem propagandy a sebe prezentace komunistické garnitury,³ tak i to, že nynější mladá generace narozená po tzv. sametové revoluci nejeví takový zájem o historii jako její předchůdci.⁴ Otázkou je, zdali nejeví zájem, protože nechce nebo k tomu není systematicky od dětství ve škole i v rodině vedena. Možné odpovědi na tyto otázky nabízí kniha *Co si uchovááme v paměti? Empirický výzkum historického vědomí* (Labischová, 2013). Autoři této knihy provedli výzkum napříč celou Českou republikou a zahrnuli do něj mimo jiné i studenty gymnázií. Zajímali se o mnoho otázek, z nichž stěžejními jsou pro předkládanou práci ty, které se týkají historického vědomí a zájmu o historii. Tato kniha výborně napomohla na základě doložených faktů prohlédnout do problematiky dnešní mládeže a jejímu přístupu k historii. Pro předkládanou práci byla naprosto stěžejním zdrojem kapitoly pojednávající o přístupu gymnazistů k minulým událostem.

Při zpracování předkládané práce byly využity i následující publikace: *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti* (Šustrová, Hédlová, 2014), ve které se dvanáct historiků a politologů snaží analyzovat problematiku paměti. Autoři se věnují příběhům jak českých, tak světových dějin. Část knihy je věnována prezentaci moderních dějin široké veřejnosti (pietní místa, muzea, památníky) a jejich vlivu na utváření národní identity a právě z těchto důvodů byla pro tvorbu předkládané práce velmi užitečná. Dalším využitým zdrojem je publikace s názvem *Češi a jejich komunismus* (Mayer, 2009), ve které se autorka pokouší o reflexi přístupu k totalitnímu režimu v 90. letech 20. století. Upozorňuje na různé možnosti nahlížení na komunistický režim po tzv. Sametové revoluci a problematiku se snaží objektivně zhodnotit. Přestože se domnívám,

³ VIZ publikace Lidice po Lidicích Gabriely Havlůjové.

⁴ Zájem starší generace o historii nemusí být nutně z vlastní iniciativy jednotlivců. Zajisté se na „zájmu“ podepsaly také povinnosti, které pramenily z nařízení komunistické garnitury – povinná účast na pietní vzpomínce konané v Lidicích pro mládež z blízkého okolí apod. Lidé byli dříve režimem tímto způsobem donuceni k poznání historických událostí mnohdy nedobrovolně.

že autorka při zkoumání cílových skupin opomněla běžnou veřejnost,⁵ která nebyla nijak významně zainteresována v politických událostech, v knize uvedené poznatky a zjištění jsou přínosné pro zpracování předkládané diplomové práce. Další prací je kniha s názvem *Místa paměti národa* (Nosálek, 2015), která ukazuje zdánlivě obyčejná místa v Česku spjatá s určitou historickou událostí během druhé světové války. Publikace se opírá o výpovědi přeživších a pamětníků. Tematicky je tedy pro předkládanou práci inspirativní, jelikož je založena na obdobné problematice a při zpracování byla využita zejména jako podnět pro vytvoření uceleného obrazu místa paměti se vzpomínkami místních obyvatel.

⁵ Autorka se ve své práci zaměřila na příběhy právníků, historiků, ekonomů, politických vězňů a příběhy reformních komunistů.

1.3. ROZHOVORY

Vzhledem k tomu, že se předkládaná práce opírá o konkrétní lidské zkušenosti, jako hlavní zdroj pro její zpracování byl zvolen kvalitativní výzkum ve formě rozhovorů. Rozhovorů bylo natočeno celkem osm s osmi narátorkami a narátory. Využita byla metoda strukturovaného vyprávění, „*kteřá sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět.*“⁶ Životopisná neboli chronologická vyprávění nebyla v případě této diplomové práce potřeba realizovat, protože bylo zapotřebí reflektovat pouze danou událost (pietní vzpomínku) nikoli život narátorek a narátorů. Výjimkou jsou rozhovory s Kateřinou Hládkovou a Veronikou Kellerovou,⁷ v jejichž případě mělo význam zkoumat i životní příběh a vliv historie rodiny na utváření jejich osobností především z důvodu proniknutí do osudů lidí lidickou tragédií přímo poznamenaných. Z těchto rozhovorů je možné pozorovat rozdíl v přístupu k lidické tragédii mezi osobami úzce spjatými s Lidicemi a těmi, které s ní pojí pouze jejich vlastní zájem, pracovní náplň nebo navštěvované Gymnázium.

1.3.1. Výběr narátorek a narátorů

Narátorky a narátory v předkládané diplomové práci lze rozdělit do tří skupin: vyučující na Gymnáziu, studentka a studenti Gymnázia a dvě narátorky z tzv. třetí generace lidických, která zahrnuje potomky přeživších. Vyučující z důvodu jejich dlouhodobého pohledu na pietní vzpomínku v Gymnáziu Kladno. Studentka a studenti kvůli jejich názoru na tento akt a na zjištění důrazu školy v jejich osvětě v této problematice a narátorky ze třetí generace s jejich pohledem na vzpomínání lidické tragédie obecně i přímo v budově Gymnázia.

Protože jsem bývalou studentkou Gymnázia Kladno,⁸ rozhodla jsem se nejdříve kontaktovat PaedDr. Zuzanu Vlčkovou, která na Gymnáziu vyučuje ruský jazyk, výtvarnou výchovu a mimo jiné má na starosti i pomoc s realizací pietní vzpomínky na lidickou tragédii. Důležitým faktem, který měl vliv na oslovení narátorek a narátorů, potažmo na realizaci rozhovorů, byl osobní vztah mezi mnou a Zuzanou Vlčkovou,

⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008, s. 173.

⁷ Obě jsou ze třetí generace lidických obyvatel, tedy potomci přeživších žen a dětí.

⁸ V této části práce je využita *ich* forma vzhledem k tomu, že se jedná o osobní komunikaci autorky.

kteřá mě po dobu studia na Gymnázium vyučovala a stala se tzv. gate-keeperem. Oslovila jsem ji nejprve přes e-mail, na který vzápětí kladně odpověděla. Poté jsme se kontaktovaly telefonicky a domluvily se na podrobnostech mého bádání. Zuzana Vlčková mi předala kontakt na další narátorku, kterou jsem v rámci svého bádání chtěla oslovit. Jedná se o vnučku jednoho z lidických dětí – paní Kateřinu Hládkovou. O paní Hládkové jsem se dozvěděla díky rozhovoru s názvem *Lidice: pokrevně i srdečně*,⁹ ve kterém je mimo jiné uvedeno, že nabízí své informativní přednášky o Lidicích v jedné z kladenských škol bezúspěšně. Ani jedna z výše zmíněných narátoerek neměly s nahráváním problém a tuto možnost prezentace daného tématu uvítaly. Se stejným nadšením jako obě zmíněné narátořky na oslovení reagovala i Veronika Kellerová – nynější starostka v Lidicích a vnučka jedné z lidických přeživších žen. Předem ji kontaktovala Kateřina Hládková a vysvětlila jí záměr mého bádání.

Zuzana Vlčková dále dle mých požadavků vytipovala další dvě vyučující, jednu studentku a dva studenty. Požadavky pro výběr dalších narátoerek a narátořů byly velmi podrobně specifikovány. Vyučující byly vybírány podle učebních oborů, kde byl kladen důraz na jejich nespojení s historií a dalšími příbuznými obory.¹⁰ Stejně tak bylo požadováno, aby se pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice osobně neúčastnily. Hlavním důvodem pro tuto specifikaci výběru bylo zajištění co nejpestřejšího vzorku narátoerek z řad vyučujících, jelikož lze předpokládat, že pokud by vyučovaly například dějepis nebo češtinu, měly by k problematice Lidic užší vztah a mohlo by dojít ke zkreslení výzkumu a dále bylo tímto způsobem zjištěno, zdali o pietní vzpomínce konané na půdě Gymnázia mají tyto nezainteresovaní vyučující informace. Studentka a studenti byli vybíráni především napříč ročníky. Při výběru byl zohledňován i jejich zájem o historii, zejména z důvodu, aby bylo možné realizovat obsahově kvalitní rozhovory. Pokud by do výběru byli zahrnuti studenti, kteří se o historii nezajímají, lze předpokládat, že by jsem se o pietní vzpomínce na Gymnázium a přístupu vedení školy dozvěděla pouze kusé informace, na jejichž základě by bylo složité zpracovat interpretační část. Vybraní studenti dokázali popsat i přístup svých spolužáků, kteří se o historii nezajímají.

⁹ ROZHOVOR S KATEŘINOU HLÁDKOVOU UVEŘEJNĚNÝ NA WEBU RODINA21.CZ. *Lidice: pokrevně i srdečně*. [on-line]. [cit.: 13. března 2016]. Dostupný z: <http://www.rodina21.cz/ne-obycejne-pribehy/clanky/ne-obycejne-pribehy/lidice-v-krvi-i-v-srdci>

¹⁰ Vzhledem k tomu, že narátořka Zuzana Vlčková je spoluorganizátorkou pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice v Gymnázium Kladno, u dalších vyučujících bylo požadováno jejich nespojení s historickými obory. Bylo dbáno na to, aby byl vzorek narátoerek pestrý.

Výhody postupu oslovení narátorek a narátorů přes Zuzanu Vlčkovou spatřuji především ve skutečnosti osobního kontaktu a již navázaných vztahů mezi Zuzanou Vlčkovou a oslovovanými narátorkami a narátory. Všichni tedy s realizací rozhovoru souhlasili, což by v případě přímého oslovení tazatelkou mohlo být problematické, jelikož bych byla pro potenciální narátorky a narátory cizí osobou. Vzhledem k tomu, že nahrávání rozhovorů a jejich další využití v interpretační části může být citlivým faktorem, který může ovlivnit účast narátorek a narátorů ve výzkumu, ukázala se zvolená cesta jako velmi prospěšná. Jak je již výše zmíněno Zuzana Vlčková byla jedinou narátorkou oslovenou přímo tazatelkou. Další narátorky a narátory vybírala dle předem stanovených požadavků a oslovovala právě ona. Výjimkou byla paní Kellerová, která byla oslovena paní Hládkovou. Tazatelka tedy telefonicky oslovovala narátorky a narátory, kteří už o jejich záměrech věděli, takže všichni s natáčením souhlasili a docházelo pouze k domluvě termínu schůzky.

1.3.2. Charakteristika rozhovorů

Rozhovorů s osmi narátorkami a narátory bylo pro účely předkládané diplomové práce natočeno celkem osm. Všichni oslovení narátoři s nahráváním souhlasili a všechny rozhovory se realizovaly v České republice. Sedm z nich na půdě Gymnázia Kladno, jeden pak na Obecním úřadě v Lidicích. V Gymnáziu byly pro realizaci rozhovorů vyhrazeny prázdné učebny nebo klubovna, které poskytly klidné prostředí. Stejně tak tomu bylo i v kanceláři starostky obce Lidice. Ani jeden z rozhovorů nebyl přerušen. Nejkratší rozhovor trval necelých dvacet minut. Důvodem takto krátkého rozhovoru je fakt, že studentka a studenti Gymnázia (délkou jsou tyto rozhovory obdobné) hovořili pouze o pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice, která probíhá na půdě Gymnázia a o povědomí o Lidicích mezi jejich vrstevníky. Dalším důvodem byly jednoslovné odpovědi (typu ano/ne) nebo odpovědi ve velmi krátkých větách. Přestože byla tazatelka na rozhovory důkladně připravena, předem stanovená témata se rychle vyčerpala. Z vlastní zkušenosti tedy spatřuji určité riziko ve vedení rozhovoru s mladou generací, na který je třeba se pečlivě připravit a snažit se opakovaně vrátit k již probraným tématům s tím, že se o nich narátor ještě rozpovídá. Narátorka a narátoři ovšem na tuto skutečnost místy reagovali upozorněním tazatelky: tohle už jsem říkal/a. Ani výzva k volnému povídání o probírané problematice nepřinesla delší nahrávky a právě ze všech výše zmíněných důvodů jsou rozhovory se studentkou a studenty tak

krátké. Rozhovory s vyučujícími a narátorkami ze třetí generace lidických trvaly od dvaceti šesti minut až po hodinu a patnáct minut. Vzhledem k úzkému zaměření předkládané práce nebylo nutné otevírat s narátorkami a narátory další témata, které se této práci netýkají. K nahrávání druhých rozhovorů nedošlo ani s jednou z narátorek a narátorů. Všechny rozhovory probíhaly pouze mezi tazatelkou (autorkou této práce) a narátorkami nebo narátory. Rozhovory probíhaly ve velmi přátelské atmosféře, narátorky a narátoři se nezdáli býti nervózní.

Možným rizikem, které by mohlo případně výpovědi narátorek a narátorů ovlivnit a tím výzkum zkreslit, je obava o propojení jednotlivých citací v předkládané práci s danou osobou. V případě, že by narátorky a narátoři uváděli citlivé informace nebo například kritizovali přístup vedení Gymnázia Kladno, mohlo by to pro ně mít negativní důsledky (zejména pro vyučující a studenty). Aby se předešlo nerelevantním výsledkům výzkumu, byla tato otázka s narátorkami a narátory řešena ještě před samotným nahráváním. Uvádění citací v předkládané práci jim bylo důsledně vysvětleno, spolu s nabídkou, že pokud by nechtěli na jakoukoli otázku odpovědět, mají možnost ji odmítnout. Jak se však během všech realizovaných rozhovorů ukázalo, předem zmiňovaná rizika a obavy ze strany tazatelky se nenaplnily. Narátorky a narátoři hovořili upřímně a vyjadřovali svůj vlastní názor. U žádného z nich tedy nedošlo k nezodpovězení položených otázek a citace jsou v předkládané práci využity i se jmény narátorek a narátorů.

Všechny narátorky a narátoři podepsali souhlas se zpracováním rozhovoru a jeho uložení do Centra orální historie ihned po jeho natočení. Přestože byli upozorněni na využití přímých citací v předkládané práci, žádný z nich nevyžadoval před podpisem vidět přepis nebo výsledný text. Tato skutečnost autorce velmi usnadnila práci, neboť se nemusela potýkat s komplikacemi, které při kontrole přepisů nebo už hotových textů mohou vzniknout. Dva souhlasy podepisovali zákonní zástupci narátorky a narátora, protože jim v době konání rozhovoru ještě nebylo 18 let. Jediným specifickým souhlasů je v několika případech doplnění požadavku na opětovné kontaktování narátorek při dalším využití rozhovoru pro publikační činnost.

1.3.3. Seznam narátorek a narátorů a jejich vztah k tématu

Pro účely této diplomové práce byly nahrány rozhovory s osobami, které jsou úzce spjaty s Gymnáziem Kladno nebo s lidickou tragédií. Jak je již výše zmíněno, vybírání byli dle předem stanovených požadavků. Rozhovorů se zúčastnilo šest žen a dva muži. Převaha žen je způsobena především skladbou profesorského sboru na Gymnáziu Kladno, který je (až na několik málo výjimek) femininní. Níže je uvedena bližší specifikace narátorek a narátorů seřazená abecedně.

Burian Alois

Student čtyřletého oboru na Gymnáziu, který je aktuálně ve 4. ročníku. Narodil se v roce 1998. Jak sám v rozhovoru uvedl, zajímá se o historii: „*Dějepis mě už od malička baví, baví mě války, druhá světová válka.*“¹¹ V loňském roce se osobně účastnil pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno a v rozhovoru vyjádřil své osobní dojmy a pocity z této události.

Hilmarová Jana

Studentka čtyřletého oboru na Gymnáziu aktuálně studující 3. ročník. Jana Hilmarová, narozená v roce 1999, se taktéž jako předchozí narátor zajímá o historii: „*Zajímá mě celkově historie a Lidice jsou kousek odtud.*“¹² Pietní vzpomínky se osobně nikdy neúčastnila, přesto rozhovor s touto narátorkou poskytl důležité informace k přístupu Gymnázia Kladno v informování studentů o propojení školy a Lidic.

Hládková Kateřina

Vnučka jednoho z lidických dětí paní Emílie Chválové, které v době vyhlazení obce Lidice bylo osm let. Po pobytu v Gymnáziu i polské Lodži byla jako jedno z mála dětí vybrána na převýchovu do německé rodiny a válku prožila na ostrově Rujána. V roce 1946 se vrátila zpět do Lidic, kde prožila celý svůj život v osvojení své tety a strýce. Paní Hládková, narozená v roce 1978, se pietních tryzen po boku své babičky účastnila zhruba od svých deseti let a o historii své rodiny se velmi zajímá. Jak je již výše zmíněno, tato narátorka byla oslovena především kvůli svému zájmu poskytovat besedy kladenským školám na téma lidické tragédie a vnáší tak do výzkumu pohled

¹¹ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

¹² Rozhovor s Janou Hilmarovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

druhé strany, která se snaží informovat o Lidicích další generace a není přímo spjata s Gymnáziem.

Kellerová Veronika

Další narátorka je taktéž z tzv. třetí generace lidických a narodila se v roce 1969. Její babička byla jednou z lidických přeživších žen, která se po pobytu v Ravensbrücku vrátila zpět do Lidic, kde prožila svůj další život. Narátorka pochází z Lidic, kde nyní i žije a již pátým rokem je starostkou obce Lidice. Paní Kellerová, jakožto narátorka s lidickou tragédií úzce spjatá, přinesla do předkládané práce pohled lidických obyvatel na obecné vnímání lidické tragédie a taktéž dovolila nahlédnout do života rodiny s krutým osudem. O její historii se velmi zajímá. *„My jsme neměli tu historii, žili jsme najednou v nové vesnici, což jsem jako dítě možná nevnímala, později ano a chtěla jsem se dozvědět, jak to vypadalo ve starých Lidicích, jaká byla moje rodina, strejda, co ho zastřelili, praděda, prababička, i z jiného pohledu, než od mojí babičky, takže já jsem jejich vyprávění hltala a hltám doteď.“*¹³

Kohout Václav

Je studentem kladenského Gymnázia v osmiletém oboru, který nyní navštěvuje kvartu. Narodil se v roce 2002. Osobně se účastnil vědomostní soutěže o Lidicích pořádané pro studenty Památkem Lidice. Stejně jako předchozí narátorka a narátor z řad studentů Gymnázia se Václav Kohout zajímá o historii a poskytl informace nejen o soutěži ale i o přístupu Gymnázia Kladno k pietní vzpomínce.

Pelikánová Lucie

Lucie Pelikánová, narozená v roce 1969, vyučuje na Gymnáziu fyziku a informatiku. Vzhledem k tomu, že má na starost správu webových stránek Gymnázia, v rozhovoru poskytla informace k webu školy, ale i k pietní vzpomínce a informování studentů o jejím průběhu. Je absolventkou Gymnázia a pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice se nezúčastňuje.

Smyčková Lenka

Se stejným záměrem jako předchozí narátorka byla vybrána i Lenka Smyčková, narozená v roce 1967, která na Gymnáziu vyučuje matematiku a biologii. Pietní

¹³ Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

vzpomínky se také neúčastní, nicméně jakožto člen profesorského sboru poskytla informace, které k problematice předkládané práce zná. Je absolventkou Gymnázia.

VIČKOVÁ ZUZANA

Spoluorganizátorka pietní vzpomínky ve škole byla velmi důležitou narátorkou pro předkládaný výzkum. Podrobně popsala průběh pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno a další skutečnosti s ní související. Přípravuje rovněž i informační texty na webové stránky školy, které jsou uveřejněny po uskutečnění pietní akce. Narodila se v roce 1959, na Gymnáziu vyučuje od roku 2000. Je absolventkou Gymnázia.

1.3.4. Pořízení nahrávek a možnost jejich archivace

Pořízení nahrávek probíhalo na nahrávací zařízení – ve všech případech se jednalo o mobilní telefon, kde je speciálně vytvořená aplikace, která velmi dobře funguje jako diktafon. Zálohou byl u některých rozhovorů i klasický diktafon, ale později se ukázalo, že nahrávky na něm jsou nekvalitní, takže nebyl dále využíván. V průběhu rozhovorů byly obě zařízení (pokud byla přítomna obě dvě) kontrolovány, aby bylo ověřeno nahrávání. Narátorky a narátoři o tom byli předem informováni, aby je tazatelčino sledování zařízení neznepokojovalo nebo se nedomnívali, že kontroluje nahraný čas, který může mít pro rozhovor vymezen nebo je pro ni rozhovor dokonce nudný. Ani jedna z narátorek a narátorů nezpochybňovali potřebu nahrávání rozhovoru, ani jeho dalšího využití k badatelským účelům.

Ještě před natáčením rozhovorů byli všechny narátorky a narátoři seznámeni se zamýšleným badatelským účelem. Došlo k představení tazatelky a také důvodů, proč se daným tématem zabývá. Narátorky a narátoři byli upozorněni na nahrávání rozhovoru, předem jim byl vysvětlen význam informovaného souhlasu a v pár větách jim byly naznačeny tematické okruhy, které se následně v rozhovoru rozebíraly. Byla jim sdělena možnost přerušení rozhovoru, nezodpovězení kontroverzních otázek apod. Velký důraz byl kladen na co největší pohodlí narátorek a narátorů.

1.3.5. Přepisy rozhovorů

K přepisu do textové podoby došlo u všech rozhovorů, které jsou pro zpracování předkládané práce využity a byly pro její účely nahrány. Jeho podoba zaznamenává autentičnost rozhovorů a k redakčním úpravám docházelo pouze velmi povrchem, jelikož „*po stránce lexikální zasahujeme do textu přepisu jen výjimečně – vyškrtnutím zjevně nadbytečných ukazovacích zájmen a tzv. vatových slov, pokud jsou skutečně pouze určitým slovní, „tikem“ a nijak necharakterizují a nedokreslují autentický narátorův projev.*“¹⁴

1.3.6. Pozice autorky ve výzkumu

Pocházím z Kladna a jsem bývalou studentkou Gymnázia Kladno maturující v roce 2008.¹⁵ O vyhlazení obce Lidice se zajímám, což dokládá fakt, že jsem na toto téma vypracovala bakalářskou práci s názvem *Kultura vzpomínání: osudy Památníku Lidice*¹⁶ obhájenou v roce 2014 na Karlově univerzitě. Již ze zpracování bakalářské práce vyplývala na povrch otázka zájmu a informování mladé generace narozené po roce 1989 o historických událostech spojených s Českou republikou. Právě proto jsem se rozhodla ve svém výzkumu dále pokračovat a vzhledem k mému spojení s Gymnáziem padlo rozhodnutí věnovat se informování a průběhu pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice právě zde.

O vyhlazení obce Lidice nedaleko místa svého bydliště vím z rodinného prostředí. Pamatuji si, že mi můj děda v dětství vyprávěl, jak z Hutě Poldi,¹⁷ kde pracoval, pozorovali v den vyhlazení obce Lidice dým nad obcí. V mé rodině se o Lidicích tedy mluvilo a o událostech, které se zde staly, jsem byla informována. Památník Lidice jsem poprvé navštívila s rodiči, kteří mě vzali i do místního muzea. Pamatuji si, že mě tehdy nejvíce zaujaly prostřelené občanské průkazy lidických mužů. Návštěva na mě velmi zapůsobila, protože se zhmotnily informace, které jsem do té doby o Lidicích znala. Do Památníku jsem ovšem nejezdila pouze za poznáním lidické

¹⁴ VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2015, s. 162

¹⁵ V této části práce je využita *ich* forma vzhledem k tomu, že se jedná o osobní postoj autorky.

¹⁶ ÚLOŽIŠTĚ STUDENTSKÝCH PRACÍ UK. *Kultura vzpomínání: osudy Památníku Lidice*. [on-line]. [cit.: 20. března 2016]. Dostupný z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/146095/?lang=en>

¹⁷ Kladenský podnik ocelářské výroby.

tragédie – dotkl se mě i nešvar procházky po malebném údolí. Kdykoli jsem ale Památník navštívila, vždy jsem pietní území celé prošla a zastavila se u pomníku lidických dětí, hromadného hrobu mužů nebo základů kostela a školy.

Na Gymnázium Kladno jsem nastoupila v roce 2004. Jako studentka si nepamatuji, že by nás na spojení navštěvované školy a pobytu lidických žen a dětí na její půdě někdo upozornil. Vzpomínám si pouze na hodinu dějepisu, kde jsme v rámci probírané látky byli upozorněni na skutečnost, že lidické ženy byly převezeny právě do naší školní tělocvičny. V den pietní vzpomínky byli jeden rok vybráni dva moji spolužáci k pověšení věnce na pamětní desku umístěnou na budově školy.¹⁸ Se spolužáky jsme se podívovali nad jejich slavnostním oblečením a oni nám sdělili, jaké akce se budou účastnit. Až vlastně od nich jsem se dozvěděla, že pietní vzpomínka probíhá i v Gymnáziu a že tam chodí pozůstalí s květinami. Myslím, že to bylo ve třetím ročníku. V průběhu studia jsme Památník Lidice se školou nenavštívili, taktéž se domnívám, že na nás na pietní akci neupozornil školní rozhlas ani nástěnka. Webové stránky Gymnázia jsem využívala především k provozním účelům, protože zde jsou po přihlášení uvedena hodnocení studentů a jiné informace jsem zde jako studentka nevyhledávala.

Musím přiznat, že jsem výše uvedené skutečnosti jako studentka nevnímala negativně. Lépe by se to dalo specifikovat tím, že jsem nad tím nepřemýšlela. Až na vysoké škole, kde jsem studovala soudobé dějiny – byla jsem jedním z těch studentů, které zajímal dějepis a od toho se i odvinulo moje další vzdělávání, jsem se při výběru tématu své bakalářské práce opět vrátila k Lidicím. Součástí bakalářské práce byl i výzkum veřejného mínění, který zkoumal povědomí o lidické tragédii a taktéž návštěvnost Památníku Lidice. Z výsledků a zpracování práce vyplynulo, že (ne)zájem o lidickou tragédii upadl po roce 1989, což mě přivedlo k mladé generaci a jejímu zájmu o historii. Jak je vlastně zajišťováno to, aby mladí lidé, kterým jsou události minulé už natolik vzdáleny, přenesly historická poselství dalším pokolením? Kdo by měl zajistit jejich informování? A právě tehdy jsem si vzpomněla na svá studentská léta na Gymnáziu Kladno a význam školy v informování studentů o historické události tak úzce spjaté s navštěvovanou školou. Myslím si, že se může velmi snadno stát,

¹⁸ Viz příloha č. 1.

že studenti navštěvující Gymnázium mohou tuto školu vystudovat nepoznamenání informací o pobytu lidických žen a dětí na půdě školy.

K realizaci rozhovorů a výzkumu jsem se snažila přistupovat bez ovlivnění svými pocity ze studentských let na Gymnáziu. Narátorky a narátory jsem nechala samostatně vyprávět a ptala se jich na otázky, které je nenutily k přejmutí mého stanoviska k dané problematice. Mým cílem bylo rozhovor vést tak, aby narátorky a nárátoři mohli rozvíjet své myšlenky a dojít k samostatnému závěru, který byl mnohdy na konci rozhovorů vyřčen. Místy pro mě bylo hodně problematické nesdělít jim můj názor a důvod, který mě ke zpracování předkládané práce vedl. Zejména v situacích, kdy se mě sami ptali.

2. TEORETICKÁ ČÁST

Tato část předkládané práce stručně mapuje historii Gymnázia Kladno, vyhlazení obce Lidice a události spjaté s touto tragédií a dále se zabývá problematikou paměti. Stává se tak základním podkladem pro pochopení následující interpretační části, která informace předkládá na základě porozumění dané problematice.

2.1. GYMNÁZIUM KLADNO

Kladno bylo až do poloviny 19. století běžným zemědělským městem, které se výrazným způsobem od okolních měst a vesnic nelišilo. S nárůstem těžby uhlí, železa a oceli se zemědělské město Kladno začalo měnit na průmyslové centrum a v širokém okolí převyšovalo jiná města zejména velikostí a životní úrovní, která byla na jedné straně tvořena chudými horníky a hutníky a na druhé straně majiteli dolů. Kulturně ovšem město zůstávalo na stále stejné úrovni, jelikož podnikatelé nejevili zájem o zvýšení kulturní úrovně dělníků, horníků, hutníků a jejich dětí. Doly a hutě stále zvyšovaly svou výrobní výkonnost, čímž narůstala i pracovní místa, která nezahrnovala pouze dělnické pozice, ale i správní, technická a úřednická místa.

Obrovské třídní rozdíly dosáhly až k dělnickým stávkám a demonstracím a nastalou situaci museli podnikatelé řešit. V jejich zájmu ovšem nebylo pustit na klíčová místa osoby z dělnických řad. Strategicky se tedy rozhodli jednat o zřízení nové školy, jelikož dělnictvo prahlo po vzdělání. Rozhodnutí o zřízení školy padlo 25. října 1899¹⁹ a ve školním roce 1900/1901 začalo reálku navštěvovat prvních 78 studentů. Škola byla provizorně umístěna do budovy mateřské školky a prostory zahrnovaly dvě učebny, kabinet, sborovnu a ředitelnu. S postupným nárůstem studentů se škola stále častěji stěhovala, protože dosavadní prostory nebyly vyhovující. Bylo nutné postavit novou budovu přímo pro účely reálky. Poté, co se podařilo najít vhodné místo, byla

¹⁹ HÁJEK, Roman; VLČKOVÁ, Zuzana. *Almanach ke 110. výročí Gymnázia Kladno*, Kladno: Gymnázium Kladno, 2010. s. 9.

vypsána veřejná soutěž na stavbu budovy, jejíž výsledky byly známy v květnu roku 1903,²⁰ a začalo se s výstavbou nové budovy podle plánů pražského architekta A. Dryáka a stavitele T. Ameny. Vnější výzdobu navrhl prof. Alois Bouda a podíleli se na ní i studenti reálky.²¹ První studenti usedli do lavic v nové budově ve školním roce 1905/1906. Vyjma klasických učeben se reálka pyšnila i kreslírnu nebo botanicou zahradou.

Během první světové války sloužila budova reálky jako vojenský lazaret a žáci byli dočasně přemístěni do základní školy, někteří z nich (včetně profesorů) byli odvedeni přímo do bojů. Nový školní rok s klasickou výukou započal v letech 1917/1918 ovšem škola se prozatím nevrátila do své budovy, jelikož zde stále pobývali vojáci, kteří odešli až na podzim roku 1920. Ve stejném roce se projednávala i otázka přeměny reálky v reálné Gymnázium. K odsouhlasení transformace došlo až v roce 1935 a dokončena byla o pět let později. Od školního roku 1940/1941 se tedy poprvé otevřela škola pro studenty jako reálné Gymnázium. I během druhé světové války se škola stala útočištěm vojsk a výuka se neustále stěhovala z budovy do budovy. I ve dnech 9. - 12. června 1942 v důsledku rozhodně nejhrůznějšího počínu, který se na půdě Gymnázia odehrál. Jedná se o třídní věznění lidických žen a jejich dětí, které sem byly převezeny po obsazení a postupném vyhlazování obce Lidice. „*A vyučování? Snad by bylo lépe klást otázku obráceně, protože vyučování přerušovala účast žactva i profesorů na různých pracích při soupisu žactva, ovocného stromoví, vepřového dobytka, odklizení sněhu, kopání krytů a nádrže na vodu, (...) při cvičeních protiletectvé ochrany a poplachů.*“²²

Již v červnu roku 1945 bylo ve škole zahájeno vyučování a do budovy se vrátily všechny třídy. Poválečné období se neslo v duchu nového života a obnovy školy a výuky, do které zasáhla i první pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice uskutečněná na půdě Gymnázia. V roce 1947 byla na budovu umístěna pamětní deska s nápisem: zde trpěly lidické ženy.²³ „*Zádušní zpívané mše sv. za lidické muže v ústavní kapli zúčastnily se ženy z Lidic, předseda MNV v Kladně (...), zástupci z. š. r. p školní*

²⁰ VEVERKOVÁ, Irena. *Gymnázium Kladno: almanach ke 100. výročí školy*. Kladno: Gymnázium Kladno, 2000, s. 12.

²¹ *Jubilejní výroční zpráva padesátiletého trvání reálky a gymnasia v Kladně*. Kladno: Reálné gymnasium v Kladně, 1950. s. 8

²² *Jubilejní výroční zpráva padesátiletého trvání reálky a gymnasia v Kladně*. Kladno: Reálné gymnasium v Kladně, 1950. s. 12

²³ Viz příloha č. 1.

rada zem. šk. (...) a žáci ústavu s některými členy sboru. (...) Slavnost byla zahájena vítáním lidických žen a hostí.“²⁴ Další roky se Gymnázium měnilo pod taktovkou nastupující komunistické garnitury, což provázely komplikace při přijímání nových studentů a studentek zejména z buržoazních řad a politicky nespolehlivých rodin.

Období komunistického režimu lze shrnout do následujících událostí: Botanická zahrada byla přetvořena ve veřejný park, kaple byla transformována na tělocvičnu. Docházelo k omezování výuky dějepisu. Byla zavedena funkce výchovného poradce. Gymnaziální profesori procházeli prověrkami, studenti se účastnili prvomájových průvodů a sběrových akcí. Ideologicky-politické nástěnky a povinné úvody vyučovacích hodin zahrnující politické aktuality byly součástí každodenního života v Gymnáziu. Období tvrdých nařízeních (50. léta) pak vystřídalo období relativního uvolnění (60. léta) a po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 Gymnázium upadlo stejně jako celé Československo do tzv. normalizace (70. a 80. léta). Tyto proměny měly samozřejmě vliv i na chod školy.

Po roce 1989 Gymnázium zažilo dobu rozkvětu – díky nastalé liberalizaci došlo k otevření víceletého studia, zavedení nových předmětů (zejména byly do výuky zařazeny nové jazyky) a k celkovému zlepšení podmínek pro stávající studenty.

2.2. LIDICE

O vsi ležící nedaleko Kladna a Prahy můžeme první zmínky nalézt ve Zbraslavské kronice již v roce 1309. Lidice byly nevelkou vsí ve středních Čechách, jejímž centrem byl farní kostel svatého Martina z roku 1352. Ves měla svou dvoutřídní školu v té době považovanou za velmi moderní, protože byla vybavena ústředním topením, dále sbor dobrovolných hasičů, čtenářský spolek i knihovnu.²⁵ V červnu roku 1942 v Lidicích žilo celkem 493 obyvatel, 192 mužů, 203 žen a 98 dětí. Dalších sedm dětí se narodilo během roku 1942.²⁶

²⁴ VEVERKOVÁ, Irena. *Gymnázium Kladno: almanach ke 100. výročí školy*. Kladno: Gymnázium Kladno, 2000, s. 30.

²⁵ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Třetí vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 16.

²⁶ MACKOVÁ, Jolana a Ivan ULRÝCH. *Osudy lidických dětí: (vzpomínky, svědectví, dokumenty)*. 2. vyd. Nymburk: Vega-L, 2011, s. 96.

Vzrůstající odpor československého obyvatelstva proti nacistickým okupantům vyvrcholil 27. května 1942 atentátem na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha,²⁷ který uskutečnili výsadkáři připravující se na tuto akci ve Velké Británii v rámci zahraničního odboje. Nacističtí představitelé na atentát okamžitě reagovali vyhlášením civilního výjimečného stavu. Spolu s ním byla vypsána odměna za informace vedoucí k dopadení pachatelů atentátu ve výši deseti miliónů korun a vydána vyhláška, která měla o pár dnů později tragický dopad na osudy lidických obyvatel. „*Kdo pachatele přechovává nebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě, anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou svou rodinou.*“²⁸

Protože se nacistickému vedení stále nedařilo najít pachatele atentátu, každá podezřelá zpráva byla ihned prověřována. Dne 3. června 1942 přišla na četnickou stanici ve Slaném zpráva o podivném dopisu, který byl nalezen při třídění pošty v místní továrně adresovaný dělnici Anně Marusczakové. Znění dopisu („*Drahá Aničko! Promiň, že Ti píši tak pozdě a snad mne pochopíš, neboť víš, že mám mnoho starostí. Co jsem chtěl udělat, tak jsem udělal. Onoho osudného dne jsem spal někde na Čabárně. Jsem zdrav, na shledanou tento týden a pak se již nevidíme. Milan,*“²⁹) se četníkům zdálo natolik podezřelé, že dopis předali kladenskému gestapu. Po výslechu autora dopisu Václava Říhy i jeho adresátky bylo zjištěno, že Říha chtěl pouze ukončit svůj milenecký vztah s Marusczakovou, protože se obával jeho vyzrazení a zněním dopisu na ni chtěl zapůsobit. Při výpovědi Marusczaková potvrdila milenecký vztah s Říhou a mimo jiné uvedla, že měla přes Říhu vyřídít pozdrav v Lidicích od Josefa Horáka, bývalého důstojníka československé armády, který byl od počátku války spolu s Josefem Stříbrným nezvěstný. Gestapo si tuto skutečnost vysvětlilo jako spojení atentátu s Lidicemi, protože z této vsi oba pocházeli. Následné domovní prohlídky v Lidicích neukázaly nic podezřelého, stejně tak zatčení a výslechy příslušníků rodin Horákových a Stříbrných. Přestože gestapo nenalezlo žádné důkazy a nic nenásvědčovalo tomu, že Lidice jsou spjaté s atentátem na říšského protektora, staly se tyto události záminkou pro vypálení obce.

²⁷ Reinhard Heydrich následkům svých zranění o osm dní později podlehl.

²⁸ VYHLÁŠKA VYDÁNÁ PO ATENTÁTU NA REINHARDA HEYDRICHA. *Kdo neoznámí, bude zastřelen se svou rodinou, psaly LN před 70 lety.* [on-line]. [cit.: 20. března 2016]. Dostupný z: http://byznys.lidovky.cz/kdo-neucini-oznameni-bude-zastrelen-se-svou-rodinou-psaly-lidove-noviny-pred-70-lety-gmj-/media.aspx?c=A120526_173133_in-media_mev

²⁹ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv.* Třetí vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 26.

Dne 9. června byl vydán Hitlerův rozkaz o zkáze Lidic následujícími opatřeními:

1. *všechny dospělé muže zastřelit;*
2. *všechny ženy převézt na doživotí do koncentračního tábora;*
3. *děti, které je možno poněmčit, shromáždit a dát do rodin SS v Říši, zbytek vychovat jinak;*
4. *obec úplně vypálit a srovnat se zemí.*³⁰

Ráno 10. června započala hromadná poprava mužů zastřelením u zdi Horákova statku, která trvala až do odpoledne. Mezitím začala demolice obce; její část byla už v plamenech. Ženy s dětmi byly hned ráno naloženy do připravených autobusů a odváženy do budovy kladenského Gymnázia, které se pro ně na následující tři dny stalo dočasným místem pobytu. V tamní tělocvičně na slámě strávily lidické ženy se svými dětmi v mnoha případech poslední okamžiky společného života. Během této doby byly všechny děti postupně kontrolovány a jejich údaje poctivě zapisovány. Příslušníci gestapa hledali děti vhodné na poněmčení podle předem daných pravidel.³¹ Když byl tento proces u konce, došlo 12. června 1942 k nejhrůznějšímu okamžiku v životech lidických matek a to k odebírání jejich dětí: „... v gymnasiu nastalo odlučování dětí od žen. Plačící děti byly odváděny do jedné ze tříd v I. poschodí. Zprvu bylo slyšeti pláč a nářek dětí, které ztratily tam v obci své otce a zde ztrácely i své matky. (...) Kladenský lid, bydlící kolem gymnasia, nesměl se ani z oken podívat, jinak bylo hrozeno přísnými tresty.“³² Dramatické scény gestapo ukončilo několika výstřely do stropu a vysvětlením, že se všichni přesunou do pracovního tábora, kam budou ženy cestovat vlakem a děti pro větší pohodlí autobusem.

Ženy byly naloženy do nákladních aut a odvezeny vstříc svým osudům na další cestu, která končila v Ravensbrücku. Děti byly odvedeny do přistavených autobusů. Uvádí se, že měly v rukou malé balíčky s hračkami a vánočkami, které dostaly od pomocnic gestapa, aby neplakaly.³³ Na poněmčení byly vybrány pouze tři děti, které

³⁰ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V Ráji, 2004, s. 71.

³¹ Vybírány byly děti s arijskými rysy, ale na poněmčení se dostaly i děti tmavovlasé.

³² LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Třetí vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 47.

³³ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Třetí vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 48.

byly naloženy do vozu Červeného kříže a převezeny do Prahy. Dalších 88 dětí od jednoho do patnácti let bylo převezeno do Lovosic, odkud byly vlakem přepraveny do bývalé textilní továrny v Lodži. Zde následující dny prožily v hrůzných podmínkách s malým množstvím jídla a spaním na holé podlaze. Na rozkaz velitelství jim nesměla být poskytována žádná lékařská péče. Ve středu 1. července dostaly lidické děti možnost napsat zprávu svým příbuzným. „*Milá tetičko, přijměte ode mě srdečný pozdrav z Polska. Prosila bych vás o nějaké šaty anebo spodní prádlo. Prosím vás, pošlete mně nějaké jídlo, neboť tu jíme 3x denně. A pošlete mi hřeben, nůž a punčochy. (...) Maminka s tatínkem a s Jiříčkem jsou asi na práci. Tak nemějte o nás strach.*“³⁴ Před smrtí bylo zachráněno dalších sedm dětí, které byly dodatečně vybrány na převýchovu. Zbytek dětí čekal 2. července 1942 krutý osud – byly převezeny do vyhlazovacího tábora v Chlemnu nad Nerrem a pravděpodobně ještě tentýž den zplynovány ve vozech k tomu účelu přizpůsobených. Od příjezdu do Lodže nejsou o lidických dětech žádné další zprávy. Mezitím ženy dorazily 14. června 1942 do koncentračního tábora Ravensbrück. Pracovaly v tkalcovnách, muničních továrnách nebo v leteckém průmyslu a mnoho z nich zde nebo v dalších vyhlazovacích táborech přišlo o život.

Ještě před zapálením obce, byly z většiny domů odneseny cenné věci a mnoho gestapáků a příslušníků SS si zabavený majetek nechalo pro sebe. Docházelo k rabování obchodů, střílení psů, kácení stromů a plenění hrobek. „*Tak bylo všeobecně známo, že Wiesmannová³⁵ vozila své děti v kočárku, který byl z Lidic. Dále měla také šicí stroj, který pocházel z Lidic.*“³⁶ Po vypálení všech domů došlo k jejich demolicí pomocí výbušnin – započala poslední fáze srovnání lidické obce se zemí. Reliéf krajiny byl změněn k nepoznání, aby nebylo v budoucnu možné identifikovat místo, kde stávala původní obec. Lidice byly vymazány z mapy.

Téměř ihned po incidentu v Lidicích, došlo k masivnímu světovému ohlasu. Nejen že deníky po celém světě psaly o hrůzném nacistickém zločinu, ale po Lidicích byly pojmenovávány města, vesnice, parky, ulice a dokonce i lidé. Největší ohlas přicházel z amerického kontinentu a z Velké Británie. Právě zde se zrodila myšlenka na

³⁴ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V Ráji, 2004, s. 98.

³⁵ Manželka tehdejšího šéfa kladenského gestapa Haralda Wiesmanna, který byl po válce za své činy popraven.

³⁶ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Třetí vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 49.

znovuvybudování Lidic. Záhy po incidentu, přesněji 6. června 1942, vzniklo britské masové hnutí *Lidice shall live*, kdy chudí horníci vytvořili sbírku na obnovu Lidic.

Po ukončení druhé světové války a osvobození území, na kterém byly koncentrační tábory, došlo i k propuštění jejich vězňů. První lidické ženy se zpět do vlasti vrátily v polovině května 1945. Po tříletém věznění se musely vypořádat i s informacemi, které pro ně byly nové: jejich muži již nežijí, o dětech nejsou téměř žádné zprávy a jejich domovy byly zničeny. Vyhlazení obce Lidice nepřežilo 173 mužů zastřelených na zahradě Horákova statku, 82 dětí zplynovaných v polském Chelmu, šedesát žen, které připravil o život pobyt v koncentračním táboře, a 26 lidických obyvatel popravených v Praze-Kobylisích pár dnů po zásahu nacistů. Jednalo se o příslušníky rodin Horákových a Stříbrných, toho času vězněných z důvodu výslechů a dalších osob, které byly v době tragédie v práci nebo v nemocnici. Celkem bylo bezdůvodně zmařeno 341 životů.

Spolu s koncem války došlo i na počátek plnění slibu o výstavbě nových Lidic. Každá přeživší žena a dítě, které bylo sirotkem, měly nárok na nový rodinný dům. V rozpočtech se nepočítalo s domy pro Josefa Horáka a Josefa Stříbrného z Velké Británie, kteří se po svém návratu zpět do Lidic setkali od některých svých spoluobčanů s vlnou výčitek, že právě oni jsou důvodem tragických osudů jejich rodin.³⁷ Při nové výstavbě pomáhala řada dobrovolníků i lidických žen. První z nich se do nových domů nastěhovaly o Vánocích roku 1949.³⁸ Zbývající domy byly vybudovány v následujících letech. Nové Lidice, stojící opodál území, kde dříve stávaly ty staré, čítaly 150 domů, školu, městský úřad, kulturní dům, obchodní centrum a muzeum.³⁹

2.2.1. Pietní vzpomínání

První pietní vzpomínka se uskutečnila v roce 1946. Za účasti lidických žen a téměř sto tisíců československých občanů byl u hromadného hrobu mužů odhalen vojáky Rudé armády pomník na jejich památku. Lidické ženy při této vzpomínce

³⁷ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V Ráji, 2004, s. 126.

³⁸ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V ráji, 2007, s. 137.

³⁹ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V ráji, 2007, s. 137.

vyzývaly veřejnost k pomoci při pátrání po dětech. Již v tuto dobu se zpět k matkám vrátilo šest dětí, které přežily válku v kojeneckém ústavu v Praze, protože jim v době tragédie byl méně než rok. A dále jedna dívka, jež se vrátila z německé rodiny, kam byla umístěna na poněmčení. Pátrání po dětech bohužel nepřineslo dobré zprávy, protože se velmi rychle podařilo zjistit informace o jejich pobytu v Lodži. Celkem se ze 105 dětí zpět do Lidic vrátilo pouze 17.⁴⁰

Pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice na pietním území se staly každoroční akcí i po nástupu Komunistické strany Československa k moci v roce 1948. Účastnily se jí politické špičky, přeživší ženy a děti i široká veřejnost. Pietní vzpomínka konaná na území bývalých Lidic nabývala obrovských rozměrů a byla stále více využívána k propagandě a ukázce komunistické moci. Pietní charakter se z ní vytratil.⁴¹ Právě z těchto důvodů se nejdůležitější pietní akcí pro přeživší lidické obyvatele stala každoroční návštěva gymnazijní tělocvičny. První pietní vzpomínka v Gymnáziu Kladno se uskutečnila v roce 1947. Účastnily se jí přeživší lidické ženy a děti, zástupci kladenského Gymnázia a zástupci města Kladna. Svým rozsahem byla spíše komorní a pozůstalí lidičtí tak měli prostor zavzpomínat na své příbuzné v poklidu. Průběh vzpomínky je podrobněji popsán v interpretační části předkládané práce.

2.2.2. Památník Lidice a jeho návštěvnost

Kapitola zabývající se Památníkem Lidice je do předkládané práce zařazena zejména kvůli tomu, aby měl potenciální čtenář možnost představit si, jak toto území vypadá, za jakým účelem bylo budováno a jaká je jeho funkce. Součástí kapitoly jsou i údaje o návštěvnosti Památníku Lidice, které v kontextu předkládané práce, dokládají pokles zájmu veřejnosti o lidickou tragédii po roce 1989.

Již na počátku padesátých let bylo na území bývalých Lidic otevřeno první muzeum, které návštěvníkům připomínalo tragické události. V muzeu byly promítány první filmy, které vznikly například v zahraničí,⁴² nebo úryvky filmu natočeného nacisty přímo při vyhlazování obce. Nově budované Lidice byly s těmi starými

⁴⁰ MACKOVÁ, Jolana a Ivan ULRYCH. *Osudy lidických dětí: (vzpomínky, svědectví, dokumenty)*. 2. vyd. Nymburk: Vega-L, 2011, s. 89.

⁴¹ VIZ publikace Lidice po Lidicích Gabriely Havlůjové.

⁴² Například *The Silent Village* (1943, Velká Británie).

propojeny Růžovým sadem přátelství a míru. Do sadu posílali růže lidé ze všech koutů světa; proto se růže stala lidickým symbolem. Celý sad nyní zabírá zhruba 3,5 hektaru půdy. Po dlážděných cestách může návštěvník dojít od hrobu lidických mužů až do nových Lidic k jejich galerii.

V roce 1962 došlo ke slavnostnímu otevření kruhové budovy tyčící se nad pietním územím, v níž bylo vybudováno nové muzeum. Výrazným prvkem, který pietní území zviditelňuje od silnice vedoucí z Kladna do Prahy, je ozdobná stavba otevřená ze všech stran – gloriety. Muzeum prošlo v roce 2005 rozsáhlou rekonstrukcí a změněna byla jeho i expozice. Ta nynější nabízí návštěvníkům pohled do života původních Lidic, přibližuje pozadí lidické tragédie od vypuknutí druhé světové války, zřízení Protektorátu Čechy a Morava apod. Expozice je multimediální a je tvořena archivními materiály, dobovými snímky a dalšími dotočenými filmovými záběry. Mimo to jsou zde i některé z dochovaných předmětů z původních Lidic.⁴³

Pietní území nyní tvoří travnatá plocha se stromy, protékající potok a dlážděné chodníky spojující jednotlivé pomníky, sochy a zbytky staveb, které se dochovaly. Jako první byl na pietním území vybudován pomník lidických mužů, který se nachází u jejich hromadného hrobu. Nad hrobem se tyčí dřevěný kříž lemovaný trnovou korunou a zbytky zdi Horákova statku, u které byli muži zastřeleni. Na pietním území návštěvník nalezne i sochu truchlící lidické ženy od sochaře Bedřicha Stefa, který vytvořil i další sochu ženy s dítětem stojící u základů lidické školy. Základy se zachovaly ještě od budovy kostela, kde stojí další socha od profesora Karla Lidického – symbolizuje lidickou ženu, která si zakrývá tvář před hořící obcí.⁴⁴ Nejvýznamnější dominantou pietního území je bezesporu pomník lidických dětí od akademické sochařky Marie Uchytlové.

Návštěvnost Památníku Lidice prošla v období jeho existence velkými výkyvy. K dispozici jsou údaje od roku 1966 (vyjma některých let) až doposud. Z počtu návštěvníků, který za dob komunistického režimu dosahoval až 300 000⁴⁵ zejména při kulatých výročích lidické tragédie, lze snadno vysledovat prudký propad po roce 1989,

⁴³ EXPOZICE MUZEA PAMÁTNÍKU LIDICE. *Stálá expozice. [on-line].* [cit.: 9. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/muzeum/stala-expozice/>

⁴⁴ MACKOVÁ, Jolana a Ivan ULRYCH. *Osudy lidických dětí: (vzpomínky, svědectví, dokumenty)*. 2. vyd. Nymburk: Vega-L, 2011, s. 96.

⁴⁵ Viz příloha č. 2.

kdy návštěvnost poprvé klesla pod 100 000.⁴⁶ Jak již bylo několikrát zmíněno, na tento propad má bezesporu vliv změna politického režimu, jelikož ten komunistický Lidice a jejich památku velmi důsledně využíval k vlastní propagandě. Zájem obyvatelstva ve chvíli, kdy účast na pietní tryzně nebyla pro mnoho z nich povinná, logicky klesl (v roce 1998 dokonce až na necelých 26 000.)⁴⁷ Dalším důvodem úpadku zájmu potenciálních návštěvníků je přesunutí Památníku pod správu obce Lidice. Nedostatek finančních prostředků měl vliv na vizuální podobu pietního území, rovněž propagace nemohla být realizována tak, jak by v době snižující se návštěvnosti bylo potřeba. Komplikovaná situace byla vyřešena až v roce 2000, kdy Památník Lidice začalo spravovat Ministerstvo kultury a zřídilo příspěvkovou organizaci, na jejímž základě začaly do Památníku opět proudit potřebné finance. O rok později byla zahájena kompletní rekonstrukce celého Památníku, která sice měla v tomto období vliv na další pokles návštěvnosti, ovšem její uskutečnění přineslo své úspěchy po dokončení všech oprav a změn. Důraz byl v této době kladen i na propagaci lidické tragédie – začaly vznikat nové knihy přinášející například svědectví pozůstalých nebo atraktivně zpracované publikace o vyhlazení Lidic. Nové webové stránky a uvedení filmu Lidice do kin⁴⁸ byly bezesporu dalšími pozitivními skutečnostmi, které hrály ve prospěch toho, aby se na lidickou památku nezapomnělo. V roce 2012 dosáhla návštěvnost Památníku Lidice 57 518 osob.⁴⁹

2.3. PAMĚŤ

Fenomén vzpomínání můžeme velmi snadno vztáhnout k tématu předkládané práce, jelikož se zjednodušeně řečeno jedná o způsob vyjádření vztahu k minulosti. Aby lidé mohli tento vztah projevit, je nutné si uvědomit, že minulost jako takovou nelze vymazat, jelikož o ní stále budou existovat svědectví ať hmotná nebo zachovaná například v paměti osob. K historickým událostem tedy přistupujeme na základě dochovaných dokumentů nebo vzpomínek, které jsou stěžejními zdroji i v případě lidické tragédie. Informací o vyhlazení obce Lidice existuje mnoho a předávají se několika cestami. Jednou z nich mohou být publikace, dokumenty, archivní materiály a další hmatatelné zdroje. Druhou jsou bezesporu vzpomínky pamětníků předávané

⁴⁶ Viz příloha č. 2.

⁴⁷ Viz příloha č. 2.

⁴⁸ *Lidice*, režie: Petr Nikolaev (2011).

⁴⁹ Viz příloha č. 2.

dalším generacím, které informace šíří dál. A v neposlední řadě má na vzpomínání vliv rodinné nebo společenské prostředí – v případě předkládané práce škola.

Vzpomínání je přímo závislé na paměti – jednotlivci mají ve své paměti zaznamenány individuální prožitky (tzv. individuální paměť), které jsou naprosto jedinečné, přestože se některé ze vzpomínek mohou shodovat se vzpomínkami dalších osob. Pojem kolektivní paměť tedy nelze chápat metaforicky, jelikož žádný kolektiv nemá paměť. Vzpomínky kolektivu jsou založené na individuální paměti, ale určitým způsobem spojují dané osoby. Příkladem jsou ženy přeživší lidickou tragédií, které jsou spojovány obdobnými prožitky z pobytu v Gymnáziu Kladno nebo Ravensbrücku. Kolektivní paměť se vztahuje k dané živoucí skupině, která nereprodukuje pouze strohou minulost, ale je obohacena i o osobní dojmy, pocity a vlastnosti. Dochází v ní tedy k rekonstrukci minulosti, která je neustále reorganizována v rámci místa, minulosti i přítomnosti. Vzpomínky jsou mezi lidmi předávány, a proto „*v sobě vždy neseme určitý počet různých lidí, a není proto bezpodmínečně nutné, abychom u vzpomínaných událostí byli fyzicky přítomni jako samostatné osoby.*“⁵⁰ Předávání informací a jejich opakování následujícím generacím je pro nezapomenutí důležitých událostí naprosto klíčové: „*Stejně jako klíček, který musíme zasadit do úrodné půdy, aby mohl vyklíčit, je třeba, aby nám cizí svědectví přinášela sémě rozpomínání, jež se vyvine v souvislé vzpomínky.*“⁵¹ Paměť jako taková se uchovává díky komunikaci. Pokud komunikace přetrvává a nedojde k jejímu přerušení, nelze předávané informace zapomenout. Z historického hlediska jde o zásadní způsob předání poselství dalším generacím. Vzpomíná se totiž především na významnou minulost a pouze vzpomínaná minulost může získávat na významu. Tento význam jí přikládají pamětníci a poté další pokolení, které historickou událost považují za důležitou. Výše zmíněné skutečnosti jsou velmi důležité pro památku Lidic, která je závislá zejména na komunikaci mezi generacemi a vzpomínkám, které se předávají dalším pokolením. Pokud bude komunikace opomíjena, může se stát, že vyhlazení obce Lidice bude nadále ukotveno pouze v literatuře a Památníku Lidice, nikoli v paměti osob.

Pokud chceme dosáhnout zařazení vzpomínky do paměti, je nutné ji podpořit i vizuálním vyobrazením – propojit jí s daným místem a dodat jí tak prostorový rámeček.

⁵⁰ HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Vyd. 1. Editor Gérard NAMER, editor Marie JAISONN. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 51.

⁵¹ Ibid, s. 54.

„Čím je dům pro rodinu, tím je vesnice a údolí pro rolnické, města pro občanské a kraj pro krajaňské společenství.“⁵² Existují tedy tzv. místa paměti, které lze definovat jako „signifikantní jednotku, materiální nebo i ideální povahy, ze které vůle lidí nebo práce doby udělala symbolický element memoriálního dědictví jakékoliv komunity.“⁵³ Místem paměti mohou být osobnosti, dějiště významných událostí, budovy, předměty, naučné stezky nebo například dokumenty. Symbolický význam takových míst mohou navýšit pomníky, památníky, pamětní desky a další. Člověk se svými základními smysly potřebuje danou skutečnost vnímat z vícera úhlů (přijímat skutečnost vícero smysly), jenom tak může dojít k trvalému zakotvení v jeho paměti. Jak je ukázáno v interpretační části, tyto teoretické informace se ve výpovědích narátorek a narátorů z řad studujících potvrdily. Film Lidice a návštěvu Památníku uváděli jako významný zdroj informací. Studenti si historické události nejlépe zapamatují na základě návštěvy daného místa (v případě předkládané práce Památníku Lidice) nebo zhlédnutím filmů a dokumentů. Důležitý je pro ně prožitek, díky kterému si informace uchovají déle v paměti.

V souvislosti s přístupem nynější mladé generace k historii byl v letech 2011-2012 realizován rozsáhlý výzkum zabývající se vzděláváním v humanitních předmětech a jeho odrazu v historickém vědomí studentů, kterého se zúčastnilo 624 gymnazistů z celé České republiky.⁵⁴ Ve výzkumu byly mimo jiné zjišťovány odpovědi na otázky, co vede studenty škol k jejich zájmu o historii a jakým způsobem se dozvídají informace o své minulosti. Gymnazisté jako motivátor k zájmu o události minulé z výběru více možností nejčastěji uváděli film (50 %), dále historické památky (41 %), vyučující dějepisu (31 %), vyprávění rodičů a prarodičů (27 %), historický román (20 %) a 13 % uvedlo, že se o historii vůbec nezajímá.⁵⁵

Další zajímavou otázkou, kterou se výzkum zabýval, je geografická perspektiva. Přes 60 % dotázaných uvedlo, že se nejvíce zajímají o světové dějiny, dále o evropské dějiny (26 %), české dějiny (22 %) a místní dějiny zajímají pouze 9 % respondentů. Vezmeme-li v potaz studenty Gymnázia Kladno, dle tohoto výzkumu by se o historii regionu měla zajímat pouze desetina z nich. Studenty gymnázií údajně nejvíce zajímá

⁵² ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001, s. 39.

⁵³ MASLOWSKI, Nicolas; ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, s. 143.

⁵⁴ LABISCHOVÁ, Denisa. *Co si uchováme v paměti?: empirický výzkum historického vědomí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013, s. 87.

⁵⁵ Ibid, s. 122.

druhá světová válka (43 %), z českých dějin je pro 25 % studentů atraktivní Protektorát Čechy a Morava. Ze tří testovacích skupin studentů, se kterými byly vedeny moderované workshopy, s cílem nalézt nejvýznamnější místa paměti v České republice, se všechny tři shodly na Lidicích jako důležitém historickém místě. 42 % gymnazistů považuje Lidice za symbolické místo české historické paměti. Z těchto výsledků lze soudit, že vyhlazení obce Lidice a tragický osud jejích obyvatel je mezi studenty považováno za velmi podstatnou událost české historie, což bylo reflektováno i při realizaci rozhovorů. Jejich cílem bylo mimo jiné zjistit u narátorek a narátorů názor na důležitost historické události vypálení Lidic.

3. INTERPRETAČNÍ ČÁST

3.1. TEMATICKÉ VYMEZENÍ

V předcházející kapitole bylo již zmíněno, že rozhovory byly nahrávány jako strukturované vyprávění, ke kterému bylo přistoupeno zejména z důvodu úzkého tematického zaměření předkládané práce. V úvodu se narátorky a nárátoři v krátkosti představili. Uvedli jméno a příjmení, svou pozici ve výzkumu (student, vyučující, lidická žena ze třetí generace) a bližší specifikace například místo narození a bydliště. Dále byly rozhovory vedeny v následujících základních tematických okruzích, které byly stanoveny dle hlavních témat předkládané práce:

1. téma lidické tragédie (informovanost narátorek a nárátorů, povědomost o této události ve veřejném mínění, přístup veřejnosti k lidické památce apod.);
2. informovanost studentů o propojení Gymnázia Kladno s lidickou tragédií;
3. pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno.

Všechny rozhovory byly vedeny podle předem daných okruhů otázek a pro každou skupinu nárátorů a narátorek (studenti, učitelky a lidičtí ze třetí generace) se jednotlivé otázky mírně lišily. U studentů byl kladen důraz především na přístup školy k jejich informování o pietní vzpomínce ve škole a propojení Gymnázia s lidickou tragédií. U vyučujících byla probírána obdobná tematika, ale okruhy otázek byly rozšířeny ještě o pietní vzpomínku na vyhlazení obce Lidice za dob komunistického režimu. Zcela specifické byly rozhovory s narátorkami ze třetí generace lidických obyvatel. Vzhledem k tomu, že se obě narátorky pietní vzpomínky na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno účastní, byl diskutován její průběh, a zároveň otázky týkající se vnímání lidického obyvatelstva veřejností. Dále byl rozebrán i vliv rodinného prostředí na utváření jejich osobností, potažmo k přístupu k lidické tragédii. V mnoha rozhovorech došlo ke spontánním výpovědím ze strany narátorek a nárátorů a tematicky se původně zamýšlené okruhy témat pro interpretaci mírně rozšířily o další témata související s pietní vzpomínkou na vyhlazení obce Lidice, potažmo se samotnou

tragédií. Interpretovaná témata tedy zahrnují hlavní tematické okruhy, ale jsou doplněna i o další části například rozbor webových stránek školy apod. Předkládaná diplomová práce bude rozebírat následující dílčí témata:

Lidice jako součást paměti

Toto téma velmi úzce souvisí s poklesem návštěvnosti Památníku Lidice po roce 1989, kdy z původních stotisícových návštěv ročně náhle prudce návštěvnost klesla na 20 – 40 tisíc.⁵⁶ Vzhledem k viditelnému poklesu zájmu o Lidice je toto téma velmi důležité, jelikož lze předpokládat, že tato skutečnost má vliv na mladou generaci narozenou po roce 1989. Na základě realizovaných rozhovorů se tato část práce bude snažit vysvětlit přístup mladé generace k historii a široké veřejnosti k lidické tragédii.

Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno před rokem 1989

Vzhledem k tomu, že všechny tři narátorky z řad vyučujících jsou i bývalými studentkami Gymnázia Kladno, část interpretace rozhovorů se věnuje pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno před rokem 1989, jejímu průběhu a obecnému informování studentů a veřejnosti o vypálení Lidic. Tato část je do práce zařazena zejména proto, že nabízí možný pohled starší generace na lidickou tragédii a tím reflektuje její přístup k informování mladé generace.

Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno po roce 1989

Ústřední téma předkládané práce je následně rozebráno z pohledů všech skupin narátorek a narátorů. Popsán je průběh celé pietní vzpomínky, informování studentů ze strany Gymnázia a názory jednotlivých narátorek a narátorů na předkládané téma.

Webové stránky Gymnázia Kladno

Informační médium, které lze vyjma archivních materiálů aktuálně ke Gymnáziu vyhledat, jsou webové stránky školy.⁵⁷ Tato část je opřena o výpovědi narátorek a narátorů, a zároveň o samotné stránky. Zkoumána je především otázka dostupných informací o spojitosti Gymnázia s Lidicemi a nabídnut je i pohled z druhé strany tedy z webových stránek Památníku Lidice a obce Lidice. Na nich jsou zkoumány zmínky o Gymnáziu Kladno.

⁵⁶ Viz příloha č. 2.

⁵⁷ WEBOVÉ STRÁNKY GYMNÁZIA Kladno. [on-line]. [cit.: 22. března 2016]. Dostupný z: <http://www.gymnasiumkladno.cz/>

Film Lidice

Tento dramatický snímek se objevil ve všech rozhovorech. Původně nebylo v úmyslu jej zařadit do interpretační části, ale vzhledem k opakovanému zmínění filmu ze strany narátorek a narátorů, je interpretaci podroben jejich pohled na jeho zpracování a vliv zfilmování tragické události na zájem o vypálení Lidic. Domnívám se, že byl spontánně zmiňován zejména proto, že na narátorky a narátory velmi zapůsobil a spojuje si pocity, které měli při jeho zhlédnutí s prožitky, které mohli mít obyvatelé původních Lidic při lidické tragédii. V této části jsou rovněž rozebrány i další natočené dokumenty, které mohou napomoci při edukaci studentů Gymnázia, jelikož právě video zpracování lidické tragédie gymnazisty dle jejich výpovědí velmi emotivně zasáhlo.

Vnímání lidického obyvatelstva širokou veřejností

I toto je jedno z témat, které vyplynulo z nahrávání rozhovorů a původně nemělo být rozebráno. Jelikož ale může být jedním z důvodů nynějšího nahlížení na lidickou tragédii, a zároveň vzpomínání na ni, je v této práci interpretováno a řadí se do tematického okruhu řešící téma lidické tragédie. Rozebrány jsou jak názory narátorek ze třetí lidické generace na tuto problematiku, tak přidružené skutečnosti, které ovlivňují vnímání lidického obyvatelstva veřejností, například medializace apod.

Interpretační část práce je strukturována na základě výše definovaných dílčích témat. Základními zdroji byly rozhovory s narátorkami a narátory. Citace z rozhovorů prošly mírnou stylistickou úpravou. Bylo však dbáno na to, aby nedošlo úpravami textů k obsahovým změnám. K tomuto kroku bylo přistoupeno z toho důvodu, aby citace co nejlépe zapadly do souvisejícího textu.

3.1.1. Lidice jako součást paměti

Vyhlazení obce Lidice je nedílnou součástí historie našeho státu a patří mezi jednu z nejhrůznějších událostí naší minulosti. Jak se vlastně mezi generacemi předávají informace o historii a kdo nebo jaká instituce by měli převzít tuto nesnadnou úlohu informování nastupujících pokolení? Hraje v tomto případě hlavní úlohu rodina nebo škola? Z výpovědí narátorek a narátorů je patrné, že se jedná o spojení informování z rodinného prostředí i ze vzdělávacích institucí. „*Já jsem se o Lidicích dozvěděla v rodinném prostředí. Na rodinných setkáních babička vyprávěla svoje osobní pocity z toho, když se za války dozvěděli, co se v Lidicích stalo. Vnímala jsem to jako dítě jako čilou hrůzu.*“⁵⁸ Rodinné prostředí je tedy bezesporu jedním z informačních zdrojů v historickém vědomí následujících generací. Zejména jedná-li se o událost úzce spjatou s místem bydliště, jako jsou Lidice pro narátorky a narátory, kteří všichni pocházejí z Kladna či přilehlých vesnic. Část narátorek a narátorů se tedy o vyhlazení obce Lidice dozvěděla v rodině při náhodném vyprávění nebo díky návštěvě Památníku Lidice se svými příbuznými. Na druhé straně velmi významnou roli v informování zastupují i vzdělávací instituce. V osnovách dějepisu na základní i střední škole jsou zakotveny události druhé světové války, mezi kterými se probírá i osud lidických obyvatel.⁵⁹ Zdali je v kladenských školách kladen větší důraz na tuto historickou událost, vzhledem k blízkosti Lidic, není známo a pravděpodobně to zcela závisí na konkrétním vyučujícím. O školní pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice, myšleno organizované školou (základní nebo Gymnáziem) za přítomnosti studentů, se narátorky ani narátoři nezmínili. Na Gymnáziu Kladno se určitě nekoná. Všichni narátoři z řad studentů byli o událostech v Lidicích na základní škole nebo Gymnáziu informováni. Zajímavostí, kterou lze z rozhovorů vysledovat je skutečnost, že starší generace⁶⁰ se o lidické tragédii dozvíдалa především v rodinném prostředí,⁶¹ oproti té mladší,⁶² která jako hlavní zdroj historických informací uvádí vzdělávací instituce. Možným důvodem je dnešní zrychlená doba, která nenabízí tolik prostoru pro rodinné povídání. Tento trend lze vysledovat napříč celou společností. Rodiče mají dlouhé pracovní doby, děti tráví přes den čas ve školkách nebo školách a rodiny už spolu

⁵⁸ Rozhovor s Lenkou Smyčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

⁵⁹ ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO NIŽŠÍ STUPEŇ VÍCELETÉHO GYMNÁZIA. *Dějepis. [on-line].* [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: http://www.gymnasiumkladno.cz/soubory/svp_2.pdf

⁶⁰ Starší generací jsou míněny vyučující z Gymnázia a narátorky ze třetí lidické generace.

⁶¹ Určitý vliv zajisté hrála i všudypřítomná komunistická propaganda.

⁶² Mladší generací jsou míněni nynější studenti Gymnázia.

netráví tolik času jako dříve. Určitý vliv na tuto skutečnost mají zajisté téměř neomezené možnosti v trávení volného času, které za komunistického režimu nebyly.

Pro všechny narátorky a narátory je vyhlazení obce Lidice velmi traumatizujícím tématem: „*Vybaví se mi prvotně smutek a ta tragédie, co se tam stala a souvisí to hodně s emocemi, když se nad tím zamyslím a vybavím si tu vypálenou obec a ty lidi, co museli čítit v tu chvíli.*“⁶³ Obecně se u narátorek a narátorů v tuto chvíli, tedy když hovořili o vypálení obce Lidice, projevovaly nonverbální gesta spojená se smutkem – klopiли oči, mluvili velmi tichým hlasem a u některých z nich bylo pozorováno i mírné chvění. Většina z nich se shodla na skutečnosti, která na ně emotivně nejvíce působí a to propojení osudu lidických obyvatel a svých vlastních příbuzných. Narátorky a narátoři hovořili o především o tom, že si nedokážou představit obdobný zásah nacistické moci, jenž byl spáchán na lidickém obyvatelstvu, v jejich rodinách. U žen ze třetí generace lidických byly emotivní projevy mnohem silnější, což je zajisté způsobeno osobní zkušeností jejich rodin s lidickou tragédií. Vyučující a narátorky ze třetí generace lidických obyvatel zase často zmiňovaly, jak tragický musel být návrat pro lidické ženy z koncentračního tábora, kdy se dozvěděly, že jejich muži nežijí a o dětech nejsou žádné zprávy.

Z rozhovorů vyplývá, že narátorky a narátoři jsou o lidické tragédii dostatečně informovaní a znají základní historická fakta. Shodují se ovšem v neustálé potřebě připomínání obdobných hrůzných činů a s tím souvisejícím nezájmem mladé generace,⁶⁴ která již historii svého státu a národa nepřikládá takový význam, jako tomu bylo dříve. Otázkou je, zdali zájem upadá z důvodu uplynulých let od druhé světové války nebo je problémem dnešní doba. Ta nabízí mladé generaci nespočet moderních přístupů, mezi které můžeme jmenovat především počítačové a mobilní technologie a spolu s nimi i velké množství informací, kterému jsou denně vystaveni. „*Oni žijou v takovém přetechnizovaném světě, jsou zvyklí to nasávat, protože na ně jsou informace chrlený ze všech stran, i takové, o který nestojí a oni pak nedokážou vytřídit ty podstatný a ty nepodstatný. (...) Když si vezmete, kolik máte k dispozici zájmů, co můžou všechno dělat, to dřív nebylo, dneska se na vás zábava řítí.*“⁶⁵ Důležitým faktorem jsou bezesporu i možnosti, které dnešní mladá generace má, ať už v zájmech nebo například

⁶³ Rozhovor s Janou Hilmarovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

⁶⁴ Na této skutečnosti se shodly všechny tři skupiny narátorek a narátorů. Dokonce i studentka a studenti kriticky v tomto směru hodnotili svou generaci.

⁶⁵ Rozhovor s Lucií Pelikánovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

v cestování. Zaujmout dnešní mladou generaci je tedy velmi těžké ve všech směrech, obzvláště v nich vzbudit zájem o historické události se ukazuje jako složitý úkol. Zajisté na tuto skutečnost může mít i vliv změna režimů v roce 1989. Mnoho pamětníků komunistické garnitury se nechce již vracet do minulosti a vyprávět o pietní vzpomínce konané během komunistického režimu, jelikož na ni, jak dokládá později výpověď jedné z narátorek, mají negativní vzpomínky. Ke kritickému zhodnocení mladé generace přistoupil i student 4. ročníku Gymnázia: „... *studenti (...) moc nevědí, co to obnášelo, co se v Lidicích dělo, kdy to vlastně bylo, takový ty základní věci. Nedokážu si to vysvětlit, jsou to naše dějiny, takže by se to studenti měli víc dozvědět na školách.*“⁶⁶

Pokles zájmu o lidickou tragédii dokládá i návštěvnost Památníku Lidice, která po roce 1989 značně klesla. Důvody jsou výše zmíněny. Zájem neupadl ale pouze ze strany veřejnosti, ale i vlády. Památník Lidice přešel pod správu obce a ta neměla dostatek finančních prostředků na propagaci a údržbu. Byla to opět vláda, která tentokrát pozitivně zasáhla do provozu Památníku, jelikož Památník v roce 2000 přešel pod správu Ministerstva kultury.⁶⁷ V posledních letech Památník Lidice průměrně ročně navštíví 40 000 platících turistů.⁶⁸ Vzhledem k tomu, že pietní území není nijak ohraničeno, o neplatících návštěvních nejsou žádné údaje.

Volně přístupné území Památníku Lidice je další problematickou součástí vzpomínání na lidickou tragédii. Navštěvují ho totiž lidé, aby poznali místo nacistického barbarského zločinu, ale také i ti, kteří na pietním území tráví příjemné odpoledne. Pietní území je malebným údolím s protékajícím potokem, jehož osud připomíná pomník lidických dětí, zbytky zdi Horákova statku, kde byli lidičtí muži zastřeleni a základy kostela a školy. S největší pravděpodobností si je každý návštěvník vědom hrůz, které se na tomto místě odehrály, nicméně ne každý už se k památce zesnulých chová uctivě. Stává se také, že „*si tam někdo vezme badminton, cíleně, přijede autem rodinka, nebo si tam udělá piknik nebo si tam hází frisbee.*“⁶⁹ Obecně se k této problematice narátorky a narátoři staví negativně a nesouhlasí s takovýmto typem pobytu návštěvníků na pietním území. Domnívám se, že tento postoj ovlivnil průběh rozhovoru, ve kterém byl nejprve řešen přístup veřejnosti k pietnímu území a až poté

⁶⁶ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

⁶⁷ HISTORIE PAMÁTNÍKU LIDICE. *Památník a pietní území.* [on-line]. [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/pamatnik-a-pietni-uzemi/>

⁶⁸ Viz příloha č. 2.

⁶⁹ Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

jejich názor na tuto skutečnost. Všichni dotázaní se shodli na tom, že si lidická památka nezaslouží neuctivé zacházení a žádný z nich neuvedl, že by se takto na pietním území někdy choval. Pokud by jejich tvrzení nebylo pravdou, myslím si, že by se k neuctivému pobytu v prostoru Památníku Lidice, nepřiznali, čímž nechci nikoho z nich neprávem nařknout.

Narátky a narátoři také uváděli, že přestože tam někteří návštěvníci jdou pouze na procházku a nenavštíví například muzeum, alespoň si tím lidický osud připomínají. „*Když tam jdou jen na procházku a dodržují návštěvní řád, tak mi to nevadí, ale když (...) si tam rozloží piknikové deky div ne na tom hrobě, tak to mi vadí. (...) pro mě je to hřbitov.*“⁷⁰ Narátky z třetí generace lidických žen má k pietnímu území jiný vztah než ostatní návštěvníci, jak dokládá přirovnání ke hřbitovu. Její babička ji o Lidicích často vyprávěla a barvitě jí popisovala i pocity, které měla ve chvíli, kdy navštěvovala pietní území. Domnívám se, že část návštěvníků pietní území vnímá stejně, ale rozhodně se najdou i tací, kteří si vlastní podstatu místa neuvědomují. Tedy to, že vlastně vstupují na hřbitov. Památníkem Lidice je pietní území prezentováno jako smutná historie, která by neměla upadnout v zapomnění a jeho hlavním cílem je právě péče o trvalé uchování lidické památky. Vzhledem k tomu, že část zaměstnanců Památníku je potomky přeživších lidickou tragédií, lze předpokládat, že i oni sami považují pietní území za hřbitov jejich předků. K transformaci vnímání místa, kde stávaly původní Lidice, by mohly pomoci cedule umístěné na hranici pietního území, které by upozorňovaly na to, do jakých prostor návštěvník vstupuje. Pokud by na ceduli stál nápis: *Vstupujete na hřbitov*, domnívám se, že by to chování některých návštěvníků mohlo ovlivnit.

⁷⁰ Rozhovor s Kateřinou Hládkovou vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

3.1.2. Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno za komunistického režimu

Mezi narátorky byly zařazeny i tři vyučující, které jsou zároveň bývalými absolventkami Gymnázia Kladno. Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice probíhala, jak je výše zmíněno i před pádem komunistického režimu. V Gymnáziu probíhala stejným způsobem jako je tomu nyní: účastnili se ji přeživší a jejich příbuzní, zástupci školy a města Kladna a také někteří političtí představitelé. Na to, že by studenti byli o průběhu pietní vzpomínky speciálně informováni, si žádná z narátorek nevzpomněla. Nicméně se shodly na tom, že o spojení školy a Lidic věděly. Důraz v informování byl kladen především na samotnou lidickou tragédii.⁷¹ „*My jsme o tom byli informováni tak často, až nám to s odpuštěním lezlo i ušima, takže my jsme k tomu měli často až negativní postoj díky tomu, že nám to vnucovali jako ideologii. Takže si myslím, že se z toho v té době vytrácely ty lidské osudy.*“⁷² Propojení vyhlazení obce Lidice a komunistické propagandy zmínila pouze jedna z narátorek. Další dvě tuto skutečnost takto radikálně nevnímaly. Možným důvodem je jejich oborové zaměření, které nesouvisí s historií a lze předpokládat, že už ve studentských letech se o historické události příliš nezajímaly. Tím pádem se jim vyhnula i zmíněná komunistická propaganda, protože ani jedna z uvedených narátorek nezmínila svoji přítomnost na pietní vzpomínce v Památníku Lidice. Dalším faktorem může být skutečnost typická pro výchovu dětí v komunistickém režimu. Doma se mluvilo jinak než na veřejnosti. Je možné, že si narátorky tento postoj nesou životem s sebou a proto se negativně ke komunistické propagandě nevyjádřily. Posledním důvodem, ke kterému se osobně nejvíce příkládním, může zajisté být i fakt, že v působení všudypřítomné komunistické propagandy, jim důraz kladený na lidickou tragédii nepřišel výraznější oproti dalším obdobným počínům komunistické garnitury. Propaganda byla prostě součástí jejich každodenních životů a je možné, že se ji naučili eliminovat.

Vytracení lidských osudů z obecného vzpomínání na vyhlazení Lidic dokládá i Václav Hanf, který je jedním z přeživších lidických dětí. „*Když jsem si chtěl v klidu 10. června připomenout památku svých zavražděných rodičů, tak to nešlo. To vždy*

⁷¹ Komunistický režim ve svých veřejných projevech často upozorňoval na zločiny spáchané v době vlády nacistického Německa. To se týkalo i vypálení obce Lidice, které s připomenutím ztrát mnoha lidských životů mělo znatelnější emotivní dopad na československé občany. Další otázkou byl Mnichov. Docházelo tím nejen k upozadění zločinů spáchaných komunistickým režimem, ale i k jejich snaze vyobrazit se před lidmi jako ti, jenž si památky této události velmi cení a považují ji za nutné připomínat.

⁷² Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

*přijela do Lidic spousta cizích lidí, které jste tam celý rok neviděl a zaznívaly projevy a v nich fráze, které byly v příkrém rozporu s tím, co jsem sám zažil. (...) Jen tak pro nic za nic. Jak jsem jim tam potom měl věřit to blábolení, které se tam každý rok ozývalo. Uráželo mě to, uráželo to památku našich mrtvých.”*⁷³ Pietní vzpomínka konaná na území Památníku Lidice byla rovněž známá tím, že zde bylo možné zakoupit velké množství ovoce, v té době nedostatkového zboží. Sjížděli se sem lidé ze širokého okolí a Lidice se proměnily v tržiště. Rovněž domy lidických přeživších se stávaly místem turistických prohlídek, protože byly ve své době velmi moderní – ústřední topení, velké místnosti.⁷⁴

Vyučující na pietu nebo spíše každoroční červnové období, které bylo spojeno s lidickou tragédií, nevzpomínají příliš pozitivně. Shodují se ovšem na tom, že v té době bylo velmi nepravděpodobné, aby studenti Gymnázia nevěděli o spojení navštěvované školy a Lidic. Zde je mimo jiné i doložena výše zmíněná domněnka o vzpomínání na události minulé. Starší generace, která byla komunistickým režimem velmi ovlivňována, se edukaci dalších pokolení nevěnuje pečlivě, jelikož má sama určitý odpor a negativní vzpomínky k předávání informací tohoto typu.

⁷³ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Praha: V ráji, 2007, s. 142.

⁷⁴ POHLED LIDICKÝCH OBÝVATEL NA PIETNÍ VZPOMÍNKY. *Poválečný vývoj Lidic – pietní vzpomínky a život v nových Lidicích*. [on-line]. [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: [file:///C:/Users/spravce/Downloads/DPTX_2008_2_0_255114_0_73016%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/spravce/Downloads/DPTX_2008_2_0_255114_0_73016%20(1).pdf)

3.1.3. Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno

Průběh vzpomínky

Každoročně se 10. června v osm hodin sejdou před Gymnáziem Kladno přeživší lidickou tragédií, jejich potomci a příbuzní, zástupci Gymnázia (paní ředitelka a někteří vyučující), zástupci města Kladna a političtí představitelé. Společně poté jdou během vyučování do spodní tělocvičny, kde se matky naposledy setkaly se svými dětmi a děti se svými matkami. Každý z přeživších popřípadě potomků pokládá kytici na ono dotyčné místo. Doprostřed tělocvičny se položí upomínkový věnec a všichni zde v tichosti chvíli zavzpomínají. Poté se přesouvají k pamětní desce, umístěné zvenku na zdi Gymnázia s nápisem *Zde trpěly lidické ženy*,⁷⁵ kde dva studenti pověsí další věnec. Závěr vzpomínky probíhá u sochy lidické matky⁷⁶ od sochařky Marie Uchytlové. Tato bronzová socha s otiskem dvou dětí je umístěna symbolicky u zadního vchodu na dvůr kladenského Gymnázia – na místě, kde matky ztratily své děti, a ztvárňuje matku, která jedno dítě drží ve své náruči a druhé jí stojí u nohou. Obě děti jsou ale vtisknuté do sochy matky, takže jsou matkou pouze pomyslně drženy. Tato socha byla odhalena až po autorčině smrti v roce 2000 a na jejím dokončení se podílel manžel sochařky Václav Hampl, který ji díky daru z dánského města Albertslund, mohl dokončit.⁷⁷

Gymnázium Kladno pietní vzpomínku ve své budově neorganizuje. Organizace vzpomínky spadá pod lidické obyvatelstvo, které vždy předem informuje školu o svém příchodu. Pokud vychází 10. červen na víkend, termín výročí vyhlazení obce se dodržuje, takže vzpomínka proběhne i o víkendu. Gymnázium se podílí pouze případným otevřením budovy školy o víkendu a propůjčením dvou studentů, kteří jsou při jejím průběhu nápomocni a věší věnec na pamětní desku. Tito studenti jsou vybíráni dle jejich fyzických předpokladů, jelikož pamětní deska je umístěna ve výšce, kam dosáhnout pouze ti vyšší. Vybraní studenti přijdou v daný den do školy v oblecích, aby byla zachována důstojnost celé akce. Zbylí studenti se pietní vzpomínky nezúčastňují a speciální akce konaná přímo pro ně se na půdě Gymnázia nekoná. Výběr studentů, kteří se účastní pietní vzpomínky, je tedy založen pouze na jejich výšce. Při výběru není

⁷⁵ Viz příloha č. 1.

⁷⁶ Viz příloha č. 3.

⁷⁷ SOCHA LIDICKÉ MATKY. *Socha Lidické matky (Kladno, Česko)*. [on-line]. [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: http://svk7.svkk1.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-0269899-Socha-Lidicke-matky-Kladno-cesko/

zohledňován jejich zájem o historii nebo o samotnou pietní vzpomínku. Může se tedy stát, že minutu ticha spolu s přeživšími a jejich potomky drží studenti, kteří nemají dostatek informací o vyhlazení obce Lidice. Vyučující se během rozhovorů nad touto skutečností nepozastavily, z čehož vyplývá i možný přístup školy, který pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice nepřikládá takový důraz. Domnívám se, že pokud by došlo s vyučujícími na podrobnou debatu o výběru studentů, argumentem, proč není zohledňován kromě výšky i postoj studentů k pietní vzpomínce, by byla skutečnost, že úloha studentů je velmi krátkodobá a mají splnit pouze dva základní požadavky: přijít v daném termínu do školy v obleku a správně pověsit věnec na pamětní desku.

Průběh vzpomínky v Gymnáziu Kladno očima lidických ze třetí generace

Vzhledem k tomu, že pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno probíhá v komorním duchu a účastní se jí pouze minimum lidí (oproti pietní akci konané každoročně na území Památníku Lidice), je svou formou pro lidické jedním z nejdůležitějších vzpomínání na jejich zemřelé příbuzné. „(na Gymnáziu) je to pro nás ta nejvýznamnější pietní vzpomínka, protože to co je tu na pietním území, je poměrně masivní akce, celodenní akce a nemá takovou tu intimitu. Ve škole, myslím v kladenském Gymnáziu, přijdou buď přeživší co mohou, potom potomci a dodržujeme ty tradice našich babiček a maminek.“⁷⁸ Pietní vzpomínka je rozdělena na dvě části. První z nich se koná v tělocvičně, kam jdou pouze lidičtí přeživší a pokládají květiny na dotyčná místa spjatá s jejich rodinou. Květiny jsou v mnoha případech i ze zahrádek pozůstalých. Rovněž se pokládají upomínkové věnce a tělocvična plná květin působí dle mého názoru i názoru narátorky, která chodí květiny do tělocvičny sbírat, velmi dojmemně. Každá rodina má jinou tradici, kterou po vzoru svých předků dodržuje. Intimita tohoto okamžiku je pro přeživší a jejich potomky velmi důležitá, zejména proto, že jsou zde opravdu ještě některé z přeživších žen a dětí, pro které je navštívení místa, kde prožívaly hrůzné okamžiky, velmi emotivní. Proto tato část vzpomínky probíhá v naprostém tichu, přeživší a potomci se rozejdou do všech koutů tělocvičny právě na ono místo, kde pobývali oni sami nebo jejich předkové a položí květinu. Obvykle zde dochází k vynoření dávno zažitých pocitů a zejména pro starší přeživší je navštívení gymnazijní tělocvičny velmi náročné. Studenti se této části vzpomínky neúčastní. Dva vybraní studenti z celé školy v tuto chvíli čekají před tělocvičnou až do doby, než pozůstalí vyjdou ven a společně se pak přemístí k pamětní desce umístěné na

⁷⁸ Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

budově Gymnázia. Gymnazisté, kteří by měli zájem uctít památku Lidic na půdě školy, by nemuseli nutně narušovat intimní okamžiky lidických vzpomínajících. Po jejich odchodu by mohli do tělocvičny přinést věnec za studenty a uctít památku například minutou ticha. Poté, co by sami viděli květiny v tělocvičně, mohlo by u nich dojít ke změně v přístupu k lidické tragédii a pietní vzpomínce a svým názorem by mohli ovlivnit i studenty, kteří by se pietního aktu nezúčastnili.

Někteří pozůstalí vnímají negativně přítomnost politiků, kteří dle jejich slov tuto akci navštěvují pouze z povinnosti své funkce nikoli ze svého zájmu. Otázkou je, nakolik je tato skutečnost spojena s pietními vzpomínkami za komunistického režimu v Památníku Lidice, kde docházelo k propagaci politické moci, a ze vzpomínání se vytratil pietní charakter, protože je zajisté možné, že minulost může mít na postoj lidických vliv. Nebo zdali se do postoje pozůstalých promítá přístup dnešních politiků, kteří si účastí na takovýchto akcích a následnou fotografií v novinách, sbírají pomyslné body u svých budoucích voličů. Pro některé z nich není přítomnost politiků rušivým elementem. Je nutné dodat, že struktura pietních akcí může být pevně daná a politici by se jich ze své funkce měli zúčastnit. Ovšem pietní vzpomínka v Gymnáziu Kladno je hlavně pro pozůstalé, kteří by neměli být při svém vzpomínání ničím rušeni, což je zajištěno jejich osamoceným pobytem v gymnazijní tělocvičně. Intimita ovšem není zajištěna při opuštění školní budovy, kdy se k přeživším přidávají i politici a novináři.

Průběh vzpomínky v Gymnáziu Kladno očima vyučujících

Pietní vzpomínka probíhá povětšinou během klasického vyučování na Gymnáziu. Jelikož se koná v přízemí budovy v blízkosti jejího vchodu, je velmi nepravděpodobné, že by studenti nebo vyučující účastníky vzpomínky potkali. Dvě narátorky z řad vyučujících nejsou svým zaměřením nijak spjaty s dějepisem, proto jejich výpovědi popisují pietní vzpomínku tak, jak ony ji vnímají. Jejich pohled je ve výzkumu velmi důležitý, protože ony jako zaměstnankyně Gymnázia by měly být informovány o tom, že na Gymnáziu pietní akce probíhá a jakým způsobem. Během rozhovorů se ukázalo, že vyučující nejsou o průběhu pietní vzpomínky informováni: „*Já vlastně nevím, jak ta pietní vzpomínka probíhá. Možná že něco takového probíhá a já se toho jenom nezúčastňuji, protože vlastně z hlediska toho, co učím, tak je to mimo můj předmět.*“⁷⁹ Vyjma narátorky Zuzany Vlčkové nedokázaly narátorky průběh

⁷⁹ Rozhovor s Lenkou Smyčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

vzpomínkové akce a termín jejího konání přesně identifikovat. Domnívají se, že probíhá v termínu historického vyhlazení obce a pravděpodobně stejným způsobem jako za jejich studentských let. Tyto domněnky ale stojí pouze na jejich myšlenkových pochodech, které v nich vyvolaly realizace rozhovorů.

Průběh vzpomínky v Gymnáziu Kladno očima studentů

V obdobné situaci jako vyučující na Gymnáziu se nachází i studenti. Vzhledem k tomu, že mají během průběhu vzpomínky vyučovací hodinu, málokdo z nich se může osobně setkat s přeživšími lidickými obyvateli. Stejně jako vyučující, nejsou studenti systematicky informováni o konání vzpomínky a jejím průběhu. Výjimky tvoří někteří vyučující, kteří namátkově studenty informují, nicméně se jedná o jejich vlastní iniciativu, zdali studentům o vzpomínce něco poví nebo ne. Vezmeme-li v úvahu i skutečnost, že někteří vyučující sami informace o vzpomínce nemají, těžko je pak mohou předávat dál.

Při rozhovorech byl důraz kladen na informovanost studentů ohledně průběhu pietní vzpomínky v Gymnáziu, kde se ukázalo, že studenti o jejím průběhu vědí, ovšem nedokážou ji blíže specifikovat. „*Vím, že se tu sejde pár lidí, asi nějaký zastupitelé Kladna, možná Lidic, to přesně nevím. Je tu nějaká akce, že se pokládají věnce k soše lidické ženy a i tady, co je ta deska na stěně, tak se tam něco objeví, ale my o tom moc informace nemáme, takže o tom moc nevím.*“⁸⁰ Výjimkou byl jeden narátor z řad studentů, který se osobně pietní vzpomínky účastnil, protože svými fyzickými předpoklady odpovídal požadavku na výšku a mohl tedy poskytnout bližší informace k jejímu průběhu za studenty. Jak je již výše popsáno, studenti pomáhají pouze při věšení věnce na pamětní desku. Do tělocvičny jim přístup umožněn není. S přeživšími nemohou promluvit a jejich funkce je čistě oficiální a krátkodobá. „*... ráno jsme dostali instrukce o věšení toho věnce. Nejdřív jsme se sešli tady přímo před vchodem gymplu. Vyfotili jsme se, oni šli dovnitř do dolní tělocvičny, tam my jsme s tím kamarádem nebyli. (...) Venku jsme drželi minutu ticha, (...) pak jsme pověsili ten věnec a všichni ti lidi pak pokračovali tady za gympl, tam je socha a to byla naše celá úloha.*“⁸¹ Skutečnost, že přítomnost přeživších lidických obyvatel a jejich potomků na půdě Gymnázia není využita například ke společnému setkání se studenty, gymnazisté hodnotí negativně, jelikož by o setkání měli zájem. Otázkou je, zdali zrovna v tento den

⁸⁰ Rozhovor s Janou Hilmarovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

⁸¹ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

nejsou přeživší natolik emotivně zasaženi, že by jim další vyprávění o prožité tragédii nemuselo vyhovovat. Z rozhovorů nebylo zjištěno, že by se o něčem takovém vůbec kdy uvažovalo a vedení Gymnázia využilo přítomnost přeživších například ke společné besedě. Kdo je tedy zodpovědný za neinformovanost studentů? Z organizace pietní vzpomínky na Gymnáziu vyplývá, že škola se na jejím průběhu podílí pouze minimálně. Tato skutečnost vychází z historie pietní akce, která byla iniciována přeživšími lidickými ženami a dětmi. Z tohoto pohledu se vzpomínání studentů netýká a dá se předpokládat, že se přítomností gymnazistů na pietní akci nebo jejich dalšího možného projevu úcty vůči lidické tragédii prozatím nikdo více nezabýval. Lidé jsou na pietní vzpomínky zváni ze strany přeživších lidických obyvatel. Škola není partnerem vzpomínky a funguje pouze jako poskytovatel prostoru a dvou vysokých studentů. Je tedy možné, že přístup Gymnázia k pietní vzpomínce a informování studentů o jejím průběhu, je ovlivněn jeho postavením k celé pietní akci. Těžko v této situaci najít viníka, který zapříčinil tuto skutečnost. Nejspíše se jedná o souhru historických zvyků, které jsou nadále vedením školy i účastníky pietní vzpomínky přejímány. Velký nedostatek vidím v přístupu vedení, které neorganizuje speciální akci pouze pro studenty mimo oficiální pietní vzpomínku.

Informování studentů o pietní vzpomínce a spojení Gymnázia Kladno s Lidicemi

Informování studentů a jak se dle výpovědí narátorek z řad vyučujících ukázalo, tak i vyučujících, je velmi důležitou součástí vzpomínání na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno. Tato část práce ukáže dle realizovaných rozhovorů pohled všech tří skupin narátorek a narátorů na informování studentů o spojení navštěvované školy s vyhlazením Lidic.

V první části jsou prezentovány názory lidických žen ze třetí generace, které se této pietní vzpomínky pravidelně účastní. Obě narátorky nemají o informování studentů bližší představu. Předpokládají ale, že se škola této osvětě věnuje. „(o informování studentů o pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice) To vůbec nevím. Doufám, že je informuje, to je tak jediný, co bych si mohla přát.“⁸² Při rozhovorech bylo zajímavé pozorovat, že narátorky na dotaz ohledně informování studentů reagovaly velmi překvapeně. Evidentně se touto otázkou nikdy nezabývaly a při jejím položení byly v rozpacích ze skutečnosti, že se jich na toto téma vůbec ptám. Přestože s jistotou

⁸² Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

nedokázala odpovědět ani jedna z nich, z jejich zaskočení je patrné, že pravděpodobně nepochybovaly o tom, že by studenti Gymnázia o jejich přítomnosti ve škole nevěděli.

Jedna z narátorek byla k tomuto výzkumu přizvána díky rozhovoru,⁸³ který poskytla na téma Lidic a ve kterém se vyjadřuje na téma besed nabízených školám. Svou besedu nabízela na i na kladenské základní škole, kterou navštěvuje její syn. Přestože proběhly setkání s vedením školy, beseda se nikdy nerealizovala, protože škola už poté nejevila další zájem. Ani v Gymnáziu prozatím žádná beseda s lidickými přeživšími nebo jejich potomky v novodobé historii školy neproběhla. Je otázkou, zdali je beseda pro dnešní mládež atraktivní formou vzdělávání. Pravděpodobně by ji nejvíce ocenili studentky a studenti, kteří mají o historii Lidic zájem. „*Určitě, chtěl bych si sednout s nějakým pánem, popovídat si, maminka, tatínek, jak to vypadalo, jestli si pamatuje, když němečtí vojáci obklíčili Lidice, nikdo nemohl utéct, nikdo nevěděl, co se děje.*“⁸⁴ A existují i ti, kteří pro ně přednášku s radostí připraví: „*Já bych byla ráda, kdybych mohla navázat na práci svojí babičky, že bych chodila na ty besedy se žáky, (...) protože to necítím jako zaměstnání, ale jako poslání.*“⁸⁵ Zarážející ovšem je, že se škola doposud, dle informací získaných z rozhovorů, tomuto způsobu osvěty gymnazistů nevěnovala. Nyní se jedná o první besedě, která by se měla konat v červnu letošního roku a jejími iniciátorkami jsou právě narátorky Zuzana Vlčková a Kateřina Hládková. Dle mého názoru je zarážející, že přestože jsou lidické přeživší ženy a jejich potomci často zváni do různých koutů České republiky, ale i za její hranice, v kladenských školách není dle výpovědi narátorky typické, že by se tato setkání s žáky a studenty konala. Možným důvodem proč se pravidelně besedy s přeživšími a jejich potomky na kladenských školách nekonají, může být přístup vedení škol a vyučujících. Ti se mohou domnívat, že jsou žáci a studenti s historií Lidic seznámeni. Projevuje se zde zejména teritoriální blízkost, jelikož Lidice jsou od Kladna vzdáleny pouhých 7 kilometrů. Dále může být lidická památka poškozena mediálními kauzami (viz níže v kapitole o vnímání lidického obyvatelstva veřejností), což může mít vliv i na přístup škol k besedám. Proč je tomu tak v Kladně a do jiných měst přeživší lidické ženy a děti jezdí přednášet, nedokážu posoudit.

⁸³ ROZHOVOR S KATEŘINOU HLÁDKOVOU UVEŘEJNĚNÝ NA WEBU RODINA21.CZ. *Lidice: pokrevně i srdečně. [on-line].* [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.rodina21.cz/ne-obycejne-pribehy/clanky/ne-obycejne-pribehy/lidice-v-krvi-i-v-srdci>

⁸⁴ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

⁸⁵ Rozhovor s Kateřinou Hládkovou vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

O pietní vzpomínce k informování studentů nedochází. „*Máme tu školní rozhlas, ale mám pocit za ty tři roky, co jsem tu měl možnost, tak jsem neslyšel nic.*“⁸⁶ Školní rozhlas se využívá především ke zdůraznění provozních informací, například přihlášení se k maturitní zkoušce, uzavírce bufetu apod. Nebo k prezentaci různých nabídek například ke zlevněné možnosti získání řidičského průkazu v autoškolě apod. Přestože je tento nástroj využíván především pro provozní a inzertní zprávy, domnívám se, že by mohl být využit i při připomenutí pietní vzpomínky. Jeho nesporná výhoda je v oslovení všech, kteří jsou přítomni v budově školy. I výuka je v průběhu sdělování informace přerušena a není tedy možné, že by někomu ze studentů i vyučujících informace utekla. Jeden z narátorů ze studentských řad se domnívá, že je vzpomínková akce studentům a vyučujícím na Gymnáziu komunikována. „*Hlásilo se to asi v rozhlase (konání pietní vzpomínky). (...) Je to jen informační, že něco bude. (...) Není to jinak dál rozvedený.*“⁸⁷ Další narátorky a narátoři z Gymnázia Kladno tuto skutečnost nepotvrzují. „*Ne, touto formou se to vůbec neřeší.*“⁸⁸ Skutečnost, že se v rozhlase opravdu nic nehlásí, potvrzuje jedna ze zainteresovaných vyučujících: „*Ano je to tak. Já to vím a upřímně to řeknu tak, každoročně na to i myslím, že bych aspoň za sebe měla zajít za panem zástupcem a říct mu prosím, ať zahlásí, že zítra je 10. června, ale prostě to přiznávám, že v návalu jiných starostí pak zjistím, že desátého proběhlo a že se to nestalo.*“⁸⁹

Studenti jsou o propojení Gymnázia a Lidic informováni od vyučujících v hodinách dějepisu ale i mimo ně.⁹⁰ Všichni se shodují na tom, že jim o Lidicích bylo vyprávěno mimo školní osnovy v rámci povídání v hodině například v blízkosti termínu výročí vyhlazení Lidic, při kterém se náhodně k tomuto tématu v rámci diskuze dostali. Narátorka a narátoři z řad studentů jsou tedy o lidické tragédii dostatečně informováni ze školního, ale i rodinného prostředí. Společně se ale shodují na tom, že oni jsou spíše výjimkami mezi spolužáky, protože mají vřelý vztah k historii. „*Pamatuju si, že jsme měli (v den pietní vzpomínky) saka a lidi se mě zeptali, (...) co tu dělám v saku. (...) Jedna moje spolužačka se mě zeptala, proč tu mám sako, tak jsem jí řekl, ať se podívá na telefon, co je za datum a podívala se a nevěděla, co se stalo*

⁸⁶ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

⁸⁷ Rozhovor s Václavem Kohoutem vedla Kateřina Šonová dne 21. března 2016.

⁸⁸ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

⁸⁹ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

⁹⁰ Většinu informací o Lidicích se studenti od vyučujících dozvědí na základě spontánních debat. Příkladem je biologický kroužek narátorky Lenky Smyčkové, která si se studenty o Lidicích povídala při sbírání květin v parku u školy, kde stojí socha lidické matky. Debata započala dotazy studentů k soše a k pocitům lidických matek a dětí, které musely zažívat na půdě školy.

10. června.⁹¹ Z výpovědi narátora je patrné, že jeho spolužačka neví o tom, že byly 10. června vypáleny Lidice. Tato skutečnost dokládá fakt, že je nutné se osvětě mladé generace věnovat, protože není vždy pravidlem, že by o Lidicích automaticky všichni věděli. Zajímavé by pro studenty mohlo být i pojetí lidické tragédie v přirovnání k věku žen a dětí, umístěných na tři dny v budově Gymnázia. Vzhledem k tomu, že za lidické ženy se považovaly i dívky nad 16 let, které byly později převezeny do koncentračního tábora, studentky od druhé ročníku výše by se do této situace mohly lépe vžít, pokud by si představily, že by podobný osud stihl právě teď je. Stejně tak lidické děti převezené na půdu Gymnázia byly ve věku jeden rok až 15 let. Gymnazisté na osmiletém oboru školu navštěvují od svých 12 let. I oni by ve svém věku mohli teoreticky zažít odloučení od svých matek a ty šťastnější německou převýchovu. Přirovnání k jejich rodinám by na studenty zajisté emotivně zapůsobilo mnohem více než suchý výklad v hodině. Informace by se jim vryla do paměti, protože by ji měli spojenou i s určitými pocity, které by v nich představa postihu jejich příbuzných obdobným osudem, kterým bylo postiženo lidické obyvatelstvo, vyvolala.⁹² O tomto způsobu přenesení informace se ani jedna z vyučujících nezminila, ovšem, jak je již výše zmíněno, propojení osudu lidických rodin s možným stejným osudem ve vlastních rodinách si narátorky a narátoři uvědomují. Touto cestou by ale bylo možné oslovit i studenty, kteří se o historii z vlastní podstaty příliš nezajímají.

Ze strany vedení není vznesen žádný požadavek na informování studentů. Možných důvodů je více: zaneprázdněnost profesorského sboru a vedení každodenními povinnostmi, díky kterým se jednotlivé události upozadují a dalším velmi pravděpodobným důvodem je i přístup starší generace k osvětě té mladé. Lze se domnívat, že vedení školy předpokládá, že studenti jsou se spojením školy a Lidic obeznámeni, protože se jedná o historickou událost, kterou všichni znají. „*Já si myslím, že automaticky předpokládají, že se to ví. Což si myslím, že se docela všeobecně předpokládá, minimálně třeba moje generace, což je i vedení školy přibližně, (...) automaticky bereme, že to každý ví, co se stalo, že se to stalo tady, ale to je právě špatně. Samozřejmě ta mladá generace to neví a často se to chtějí dozvědět.*“⁹³ Někteří studenti tedy o Lidice a historii své školy jeví zájem. Vyučujících se ptají a ti s nimi na

⁹¹ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

⁹² Dle různých studií je dokázáno, že člověk se nejlépe učí, pokud zapojuje více smyslů a své city. VIZ *Signifikantní učení podle Rogerse*. ROGERS, Carl Ransom. *Způsob bytí*. Praha: Portál, 1998, s. 219–239

⁹³ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

základě jejich dotazů téma Lidic probírají. Jedná se zejména o náhodné řešení tématu v rámci události nebo připomínky, která debatu podnítl. Ve chvíli, kdy se studenti zajímají, narátorky se shodují na tom, že jim věnují čas a dané téma jim vysvětlí a zodpoví jejich otázky. Dalo by se tedy předpokládat, že pokud by vyučující v rámci vymezeného času a termínu studenty v hodinách informovali, ti by tuto možnost uvítali.

K informování studentů o spojení školy s Lidicemi slouží i vitrína, která je umístěna v blízkosti vchodu do spodní tělocvičny Gymnázia, kudy každoročně prochází i účastníci pietní vzpomínky. Ve vitríně jsou umístěny publikace a studentské práce týkající se Lidic. Studenti o této připomínce Lidic vědí, ovšem ne vždy ji vnímají pozitivně – vzhledem k tomu, že je vitrína uzamčená, není jim umožněno do knih nahlédnout. Nárátorka z řad studentů zmínila, že si knihy nemůže prohlédnout a tím není její případný další zájem o vyhledání knih v knihovně nebo jejich zakoupení podněcován. Nicméně i tato vitrína plní svou vzpomínkovou funkci. Naproti ní nalezneme dva velké rámy, kde jsou umístěny fotografie a informace o Lidicích. Vitrína byla pořízena na náklady školy, která se spolu s Památkem Lidice zasloužila o její zřízení. Nelze tedy jednoznačně říci, že se vedení školy nevěnuje osvětě studentů. Snaží se lidickou památku a propojení Lidic s budovou Gymnázia připomínat alespoň pasivně. Domnívám se, že umístění vitríny do místa, kudy běžně přiliš studentů neprochází (do tělocvičny chodí z šaten, které jsou umístěny o patro níže), nemůže být považováno za dostatečný informační zdroj. Z mého pohledu je vitrína umístěna právě zde, aby kolem ní prošli lidičtí vzpomínající při pietní vzpomínce a na studenty nebyl při výběru vhodného prostoru budoucí pozice vitríny brán ohled. Rovněž suterénní prostory, kde jsou umístěny šatny, nejsou příliš reprezentativní.

Dalším možným informačním zdrojem může být i nástěnka s provozními informacemi umístěná ve druhém poschodí školy naproti sborovně. Ta je pro studenty důležitá především kvůli změnám ve výuce, které nastávají v nepřítomnosti některých vyučujících nebo v nemožnosti konání výuky v jedné z učeben. Tak je tomu například při pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice, kdy několik dopoledních hodin tělesné výchovy odpadá nebo se přesouvá na jiný termín. Důvod nekonání tělesné výuky už ale na nástěnce, která je umístěna i na webu školy, není. *„To určitě není, na stránkách máme, že odpadá tělocvik první hodinu, když je to první nebo poslední hodinu, tak*

hodiny většinou odpadají, ale důvod se tam nedává.“⁹⁴ Jediná zmínka o pietní vzpomínce probíhající na půdě Gymnázia je uvedena v aktualitách, které jsou dostupné na webu i na nástěnce. Dne 10. června jsou v poznámce k chybějícím vyučujících a třídám, které mohou být na výletě nebo mimo budovu školy, přiřazení i dva studenti, kteří se přímo účastní pietní vzpomínky a větší věnec na pamětní desku. Pokud se ale gymnazisté na nástěnku nebo web pozorně nepodívají, tato informace jim pravděpodobně unikne.

Kromě klasických informačních kanálů je možné studenty systematicky informovat i jinými způsoby. Nabízí se možnost pravidelných návštěv Památníku Lidice. Narátorka a nárátoři z řad studentů Památník Lidice navštívili. Jedná se ale o studenty, které historie zajímá a dostali se tam v rámci dějepisného semináře nebo díky své vyučující dějepisu. Navštívit Památník Lidice tedy studenti jezdí, ale není pravidlem, že by se za dobu svého studia všichni do Památníku podívali. *„Zase to záleží velmi na vyučujících. Úplně nejlepší varianta je na konci školního roku vyrazit do Lidic pěšky, jako výlet a tam si to prohlédnout, ale ne každý je k tomu ochoten, možná dneska i ty děti už to tolik nezajímá, dřív jsme to dělávali. Takže spíš asi bych dneska řekla, že to bude otázka těch seminářů dějepisných, že ti vyučující se studenty, kteří si to vybrali, tak podnikají takovéhle exkurze, ať už je to do Lidic nebo do míst, která jsou nějak spojená s historií.*“⁹⁵

Negativním faktem, který vyplývá z rozhovorů s narátorkami a náratory je skutečnost, že se studenty není v souvislosti propojení školy a pobytu lidických žen a dětí na její půdě systematicky pracováno. Nový student, který na Gymnázium nastupuje, se o historii gymnazijní budovy oficiální cestou nedozví. Na seznamovacím kurzu, kde by byl ideální prostor pro informování studentů, se studenti dovídají o svých možnostech na škole, budoucí volbě speciálně zaměřených seminářů, informace k průběhu výuky apod. Probíhá zde převážně stmelování třídy a kurz je určen k vzájemnému poznání. Přestože se některé narátorky z řad vyučujících domnívají, že jsou na kurzu studenti informováni o historii školy: *„Určitě tam nějaká část o historii školy bude. (...) My na tom seznamovacím kurzu máme studenty rozděleny do skupin, já toho nemůžu být účastna, protože v tu chvíli mám jinou skupinu, kterou informuji o přírodních vědách. Takže já jsem nikdy ten úvod ke škole neslyšela. (...) Ale na těch*

⁹⁴ Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

⁹⁵ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

*seznamovacích kurzech si myslím, že v rámci seznámení se školou, tak tato informace, že tam padne.*⁹⁶ Narátorka a nárátoři ze studentských řad tuto skutečnost ani v jednom z případů nepotvrdili. *„Nebylo tam nic takového (řčeno směrem k historii školy), to bylo spíš na stmelení kolektivu.*⁹⁷ Domnívám se, že seznamovací kurz by mohl skvěle posloužit jako platforma informování studentů o historii školy a její budovy, jelikož by jeho úvodní část mohla začít právě osvětou studentů v této problematice.

Všichni nárátoři z řad studentů se společně shodli na smutné skutečnosti, kdy předpokládají, že mnoho jejich spolužáků projde studentskými léty na Gymnáziu, aniž by se o propojení školy s Lidicemi vůbec dozvěděli.

⁹⁶ Rozhovor s Lenkou Smyčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

⁹⁷ Rozhovor s Václavem Kohoutem vedla Kateřina Šonová dne 21. března 2016.

3.1.4. Webové stránky Gymnázia Kladno

Dalším informačním zdrojem pro studenty i veřejnost by mohly být webové stránky Gymnázia Kladno.⁹⁸ Jak se však po důkladném prozkoumání ukázalo, není na nich jediná zmínka o historii školy, tím pádem ani o spojení Gymnázia s Lidicemi. Informace zde publikované by se daly shrnout jako čistě aktuální a informační. Jsou zde umístěny především provozní informace (suplování, známkování apod.), dále články o účasti studentů na různých typech soutěží nebo studentských pravidelných výjezdech se školou. Články jsou publikovány chronologicky, což znamená, že by případný návštěvník webu musel dotyčný text vyhledávat. „*Na webových stránkách školy jsou (informace) pouze v aktualitách. Prakticky každoročně jsou tam nějaké fotografie z pietního aktu, který proběhne. (...) Takže to se nějakým způsobem dá na stránky školy na aktuality, ty aktuality se stanou neaktuálními po nějaké době, takže by musel člověk vyloženě si programově vyhledávat přibližné datum 10. června, aby se k nim dostal. Oficiálně na stránkách nic není.*“⁹⁹ Zpráva o průběhu pietního aktu se na webových stránkách tedy objevuje, ale je pouze informačního charakteru. Krátká reportáž zahrnuje popis akce, vyjmenování důležitých zúčastněných a dále pár fotografií přímo z místa pietní vzpomínky. Studenti v rozhovorech uváděli, že tento typ informací na webu nikdy nehledali a není jim tedy známa podoba článku ani absence stránky mapující historii školy. Přestože má web zejména provozní a informační funkci, domnívám se, že by širokou veřejnost mohla zajímat historie budovy, jelikož je jednou z dominant centra města. Dále si myslím, že by každá instituce sídlící v historické budově nebo mající nějakou historii (Karlova Univerzita apod.) měla mít na svých webových stránkách sekci věnující se minulosti, přestože je jejich hlavní funkce spíše praktická. Oproti tomu na stránkách Památníku Lidice¹⁰⁰ nebo obce Lidice¹⁰¹ je v částech popisujících historii obce v obou případech poznamenáno (velmi stručně) spojení s Gymnáziem Kladno. „*Ženy a děti byly převezeny do tělocvičny nynějšího kladenského gymnázia, kde však byly po třech dnech od sebe násilně odtrženy.*“¹⁰² Tato informace alespoň částečně

⁹⁸ WEBOVÉ STRÁNKY GYMNÁZIA KLDADNO. [on-line]. [cit.: 22. března 2016]. Dostupný z: www.gymnasiumkladno.cz

⁹⁹ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

¹⁰⁰ WEBOVÉ STRÁNKY PAMÁTNÍKU LIDICE. [on-line]. [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z: www.lidice-memorial.cz

¹⁰¹ WEBOVÉ STRÁNKY OBCE LIDICE. [on-line]. [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z: www.obec-lidice.cz

¹⁰² HISTORIE OBCE LIDICE. *Historie obce*. [on-line]. [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.obec-lidice.cz/historie-obce/>

případného návštěvníka stránek upozorní na propojení Gymnázia a vyhlazení obce Lidice.

Na Gymnáziu se momentálně připravují nové podklady pro webové stránky vycházející z výročních zpráv a almanachů: „*Momentálně se pracuje velmi výhledově na tom, že by všechny ty informace byly přeneseny do elektronické podoby a byly umístěny právě na školní web. Ale je to hodně práce a všichni máme tu svoji práci běžnou, tak je to trošku běh na dlouhou trať.*“¹⁰³ Zde narátorka nastínila jeden z možných důvodů, proč se škola důsledně nevěnuje osvětě studentů o historii své budovy. Její primární funkcí je získání nových studentů a precizní příprava budoucích absolventů pro další studium. Nikdo z vyučujících nemá připomínku vyhlazení obce Lidice a pobyt lidických žen a dětí ve škole v kompetenci a právě z těchto důvodů se věnují povinnostem, které jim ustanovuje smluvní pracovní poměr. Vedení Gymnázia je odpovědné za jeho budoucí existenci, která závisí na náboru nových studentů. Pietní vzpomínání na Lidice, nemá dle mého názoru pro Gymnázium významnou existenční funkci.

¹⁰³ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

3.1.5. Film Lidice

Jak je již v úvodu interpretační části zmíněno, původně k analyzování a interpretaci tématu filmu Lidice¹⁰⁴ nemělo dojít. Narátorky a nárátoři ovšem v rozhovorech snímek vždy zmínili, proto předkládaná práce zahrnuje i část věnující se filmu. Snímek se totiž bezesporu stal jedním z počínů připomínající vyhlazení obce Lidice a má vliv na mladou generaci, která dnes vyhledává atraktivní metody v učení. Prožitý zážitek ze zhlédnutí filmu v nich zanechá hlubší stopu, protože si ho mohou zapamatovat jak obsahově tak vizuálně. Obecně lze říci, že tento způsob výuky je v dnešní době plně informací velmi užitečný. Studenti zhlédnutí filmu vítají, možná původně i se záměrem typu: nebudeme se učit, budeme koukat na film, ale poté, co je děj pohltí, funkčně nahraní několik hodin teoretického vyprávění. „... při hodině výtvarné výchovy s devátou třídou, což je ta kvarta, tak jsme shlédli Lidice, protože si to přáli a povídali jsme si o tom a ještě jsem přislíbila, že se pokusím domluvit právě s Kátou,¹⁰⁵ jestli by přišla a něco jim pověděla zase ze svého pohledu, který je úplně jiný, než můj. Pro ně je toto jiný zážitek než když někdo při hodině dějepisu řekne a ještě se stalo tohle a stalo se to u nás ve škole třeba zčásti.“¹⁰⁶

Většina náratek a nárateřů hodnotí tento snímek pozitivně: „Jsem ráda, že byl natočen film Lidice, i když některé ty děje, které tam jsou, tak samozřejmě by se dalo polemizovat o tom, jestli to tak skutečně bylo, chápu ale určitý umělecký záměr. Celkově to hodnotím tak, že je dobře, že se to téma oživilo a ten film byl natočen.“¹⁰⁷ Narátorka vystihla drobné historické nedostatky, které může odborník na problematiku vyhlazení obce Lidice odhalit. Jedním z nich je důvod, proč se Lidice dostaly do hledáčku nacistů. Jak je v teoretické části zmíněno, jednalo se o nalezení podezřelého dopisu, který ačkoli byl jeho význam směřující do Lidic vyvrácen, byl dostačujícím argumentem pro vypálení obce a způsobení tragických osudů místního obyvatelstva. Ve filmu je jako záminka pro vyhlazení obce předložen nález vysílačky, kterou měli použít spolupachatelé atentátu na Reinharda Heydricha a uložit ji právě v Lidicích, což by dokazovalo spolupráci místních obyvatel s atentátníky. Vysílačka opravdu byla nalezena, ale v Ležácích, které postihl stejný osud jako Lidice. Tehdejší lidické

¹⁰⁴ FILM LIDICE. Režie: Petr Nikolaev (2011).

¹⁰⁵ Paní Hládková, která je ze třetí lidické generace a současně i náratorkou v předkládané diplomové práci.

¹⁰⁶ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

¹⁰⁷ Rozhovor s Lenkou Smyčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

obyvatelstvo bylo opravdu nevinné. Dalším nedostatkem z pohledu jedné z narátorek je postava hlavního hrdiny. „*Mně se nelíbí, (...) že hlavním hrdinou je muž, který zabije svého syna a kdybych ten film měla točit já, tak by nebyla hlavní dějová linka s vrahem, který podvádí manželku, udělala bych to o té tragédii, která tam byla jen okrajově.*“¹⁰⁸ K její výpovědi je nutné podotknout, že muž, podle kterého je zpracována postava hlavního hrdiny opravdu přežil vyhlazení obce Lidice jen díky tomu, že si odpykával čtyřletý trest za vraždu svého syna. Tudiž zde tvůrci dodrželi historický kontext. Nicméně důležitá je skutečnost, že film není dokumentem a tvůrci zvolili zpracování lidické tragédie v atraktivní rovině pro potenciální diváky a děj přizpůsobili dramatickému pojetí. Film nebyl natáčen jako dokument mapující historickou událost, ale jako drama postavené na skutečné události. Z celkového hlediska snímek napomohl k připomenutí lidické tragédie rozhodně za pomoci velké reklamní kampaně, která předcházela jeho uvedení do kin.

Mimo film existuje i řada dokumentů o Lidicích, které by mohli studenti v hodinách dějepisu shlédnout. Předkládaná práce si neklade za cíl upravit výuku, jelikož by bylo problematické narušit obsáhlý vyučovací program a školní osnovy. Rovněž nelze Lidice upřednostnit před dalšími historickými událostmi a jinými předměty. Avšak domnívám se, že zmínění několika dokumentů souvisejících s lidickou tragédií, může být inspirací pro čtenáře potažmo vyučující a studenty. Zhlédnutí snímků by mohlo zajisté napomoci k následnému předávání informací o lidické tragédii jakožto o historické události. Jedním z dokumentů je snímek *105*¹⁰⁹ o osudech lidických dětí, který měl premiéru na půdě Gymnázia Kladno v roce 2012. Vzhledem k tomu, že se jednalo o školní rok 2011/2012, narátorka ani nárotoři z řad studentů, ještě Gymnázium nenavštěvovali, takže se této premiéře nezúčastnili. Nicméně ani jedna z vyučujících se o této premiéře také nezmínila. Možná ji nebyly přítomny nebo je dokument neoslovil. Snímek je založen na výpovědích přeživších dětí, byl natáčen i v polském Chelmnu a stojí za ním vojenský historik Eduard Stehlík, který se dlouhodobě problematice Lidic věnuje a v roce 2006 se stal čestným občanem Lidic.¹¹⁰ Dalším dokumentem, který by mohl být využit při výuce, je *Heydrich – konečné řešení*. Tento dokumentární cyklus má celkem 43 dílů a jeden z nich se týká právě Lidic. Nese název *Lidice – obraz*

¹⁰⁸ Rozhovor s Kateřinou Hládkovou vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

¹⁰⁹ DOKUMENT 105. Režie: Jiří Hokův (2012).

¹¹⁰ ŽIVOTOPIS EDUARDA STEHLÍKA. Eduard Stehlík. [on-line]. [cit.: 24. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/eduard-stehlik-31573>

pomsty.¹¹¹ Opět je založen na vyprávění lidických přeživších obyvatel a rovněž na autentických záběrech natočených během likvidace obce. Povídání historiků Vojtěcha Kyncla, Eduarda Stehlíka a Jana Kuklíka v pořadu České televize *Historie.cs*¹¹² s názvem *Lidice – oběti a vrazi*¹¹³ je obsahově taktéž velmi zajímavé a na studenty by mohlo zapůsobit především velkým množstvím doplňujících videí, které zahrnují výpovědi místních obyvatel, přeživších žen i proslovy nacistických špiček vztažené k Lidicím. Z výše uvedeného výčtu je patrné, že video materiálu, který by se pro přiblížení lidické tragédie dal při výuce využít, je mnoho. Pouze jedna z vyučujících v rozhovoru uvedla, že studentům pouští film *Lidice*. Jiné dokumenty nejsou dle rozhovorů s narátorkami při výuce využívány. Ovšem domnívám se, že kdyby byl výzkumný vzorek narátorů a narátorek z řad vyučujících vyšší, zajisté by se i některé ze zmíněných dokumentů při výuce studentů objevily.

¹¹¹ LIDICE – OBRAZ POMSTY. Režie: Čeněk Zahradníček, Jan Kučera (2011)

¹¹² *Historie.cs* je publicistický cyklus České televize vysílaný od 3. září 2007. Věnuje se převážně historickým událostem Česka a Československa po roce 1918.

¹¹³ LIDICE – OBĚTI A VRAZI. *Historie.cs*. [on-line]. [cit.: 24. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/212452801400022>

3.1.6. Vnímání lidického obyvatelstva veřejností

Jak již z výše uvedeného textu vyplývá, zájem o lidickou tragédii po roce 1989 upadl a nyní se opět zvyšuje. Na úpadek zájmu veřejností může mít bezesporu vliv i vnímání lidického obyvatelstva širokou veřejností, které dokáže nastinit i výpověď narátorek ze třetí lidické generace. Další narátorky a narátoři se o této skutečnosti nezmiňovali, ovšem je důležité tuto část neopomenout. Přeživší lidičtí potažmo jejich potomci přistupují k pietnímu vzpomínání rozdílně. Najdeme osoby, které jsou na pietní území citově vázány. Jedná se zejména o ženy přeživší lidickou tragédií, které mají pietní území spojené se vzpomínkami na domov a rodinu. Zatímco běžný návštěvník vidí malebné údolí s protékajícím potokem, těmto ženám se před očima rozprostře obraz původní vesnice. Většina z nich vyžaduje pietní chování¹¹⁴ návštěvníků, jelikož pro ně je toto místo významově velmi emotivní. Druhou skupinou lidických jsou naopak ti, kteří by rádi pietní vzpomínku zachovali, ale přistupují k tématu lidické tragédie s určitým nadhledem. Jak sami uvádí, je to událost, na kterou se nesmí zapomenout, ale lidé v Lidicích, ačkoli jsou jakkoli poznamenáni smutnou historií, dále žijí a nechtějí svůj život prožívat ve stínu osudů jejich rodin. „*Chtějí žít normální život, nechtějí se zabývat tou smutnou minulostí.*“¹¹⁵ Zároveň je možné, že se lidická tragédie v očích veřejnosti změnila z hrůzných osudů tamního obyvatelstva a uctívání jejich památky na propagandistickou a v mnoha případech ne příliš pozitivně vnímanou akci komunistických špiček a toto vnímání přetrvává dodnes. „*Já mám někdy pocit, že tady kolem nás jsou tím lidí přesycení a ani to už nechtějí slyšet. My jsme z toho v podstatě nešťastní a mně se stává, kam teď přijedu, že mi říkají, vy jste v těch Lidicích bláznivý. To je strašně špatný, těm Lidicům jako takovým, nemyslím obci, my se s tím poperem, ale té památce Lidic to vůbec neprospívá.*“¹¹⁶ O přesycení informacemi hovořila i druhá narátorka, která se s tím setkala přímo v rodinném prostředí. „*U mého syna se stalo to, že já se o to hodně zajímám a mluvila jsem o tom tolik, až jsem mu to zprotivila, takže on o tom moc slyšet nechce.*“¹¹⁷ Je tedy možné, že i veřejnost, zejména ta v blízkém okolí Lidic, považuje jejich tragický osud za událost, která se stala před desítkami let a samozřejmostí pro ně je, že jsou o této skutečnosti všichni informováni. Tento fakt by

¹¹⁴ Termínem *pietní chování* je myšleno přistupovat k pietnímu území s ohledem na události, které se zde staly. Jak je zmíněno v kapitole *Lidice jako součást paměti*, někteří návštěvníci si na pietním území hrají badminton, udělají si piknik apod.

¹¹⁵ Rozhovor s Kateřinou Hládkovou vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

¹¹⁶ Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

¹¹⁷ Rozhovor s Kateřinou Hládkovou vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

mohl být důvodem přístupu kladenského Gymnázia k osvětě studentů v této problematice. Je velmi složité najít kompromis mezi apelem na neustálé opakování historických událostí a vymezením hranic, které by toto informování nemělo překročit, abychom posluchače nepřesytili informacemi. Je ale nutné myslet na nynější mladou generaci a připomínat jí hrůzné činy sice vzdálené, ale přesto aktuální.

Lidičtí lidé/pamětníci se potýkají ještě s jedním problémem. Málokdo z nich poskytuje rozhovory žurnalistům, protože se jim již několikrát stalo, že jejich výpovědi byly pokřiveny a vrhly tak špatné světlo na památku Lidic. „*Větší část (přeživších a jejich rodinných příslušníků) nechce do těch novin mluvit, nechce, aby eskaloval dál a dál ten problém, že ti novináři jsou neuvěřitelně chytlaví a napíšou si opravdu jenom to, co chtějí.*“¹¹⁸ Negativní zkušenosti lidických obyvatel se žurnalisty potvrzují i medializování projektu *Rozeznění*. Toto zvukové umělecké dílo bylo zpracováno k 70. výročí vyhlazení obce Lidice a mělo sloužit návštěvníkům jako další moderní zpřístupnění lidické tragédie na pietním území. Při příchodu do Památníku Lidice by si návštěvníci na svých chytrých telefonech mohli spustit aplikaci, která by umožnila událostem v Lidicích znovu ožít v podobě zvukového záznamu obsahujícího rozhovory mezi lidmi a běžné zvuky vsi jako štěkot psa, vrzání dveří apod. Ke zpracování napomohly rozhovory s přeživšími lidickými obyvateli, ovšem jejich výpovědi byly zneužity a zpracovány tak, jak nebylo předem domluveno. Do této kauzy se zapojilo i Centrum orální historie, které z odborného pohledu hodnotilo zneužití rozhovorů s přeživšími lidickými ženami. Výpovědi do tohoto projektu zakomponovány bez předchozího souhlasu narátorek a narátorů. Lidičtí se proti autorům projektu postavili zejména z důvodu, že se scénář nedržel jejich reálných výpovědí a také považovali projekt za znehodnocení lidické památky. Nezúčastněné veřejnosti byl posléze předložen dokument *Rozezlení*¹¹⁹ z cyklu Českého žurnálu, který se zabývá právě kontroverzním projektem *Rozeznění*. Lidické obyvatelstvo je v něm ovšem vyobrazeno jako téměř fanaticky přístupující k jakémukoli znesvěcení lidické tragédie a je nutné podotknout, že nezaujatý divák vyhodnotí přístup lidických jako přehnaný. Závěrem této kauzy bylo stažení aplikace *Rozeznění* z dostupných serverů a tento projekt se nikdy nestal oficiální součástí nabídky Památníku Lidice pro návštěvníky.

118 Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

119 DOKUMENT ROZEZLENÍ. Režie: Martin Dušek (2013). Dostupný z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10408111009-cesky-zurnal/212562262600004-rozezleni/>

Z badatelského hlediska se jedná o naprosto zásadní problém mezi žurnalisty a orálními historiky. Zatímco orální historici pracují podle etického kodexu¹²⁰ žurnalisté se, často honbou za senzací a prodejností tisku,¹²¹ uchylují k výběru a překroucení vhodných citací, čímž informace bulvarizují a pošpiňují tím další potenciální zájemce o danou problematiku. Narátorky a nárátoři už s novými badateli nemusejí chtít spolupracovat, ačkoli ti nemají nic společného s jejich špatnou zkušeností z minulosti. Dle mého názoru existuje určitě méně než více lidí, kteří se rádi a ochotně svěří se svými vzpomínkami pro výzkumné účely, ještě za předpokladu, že jejich výpověď bude součástí publikace nebo nahrávka s jejich rozhovorem bude dostupná i dalším badatelům. Na etiku můžeme v bádání pohlížet ze dvou směrů. První z nich je o základní lidské slušnosti a empatii tazatele. Přestože toto hledisko není nikde uzákoněno, je pro samotný výzkum velmi důležité. Tazatel by měl k nárátorovi už od prvních okamžiků (oslovení, představení projektu, prosba o uskutečnění rozhovoru apod.) přistupovat především s úctou, protože právě nárátor dokáže tazatelův badatelský záměr posunout dál, a to by měl mít tazatel stále na paměti. Stejně tak by se tazatel neměl příliš aktivně a dotěrně dotazovat na témata, o kterých nárátor evidentně z jakéhokoli důvodu hovořit nechce. Etický přístup k orálně-historickému výzkumu není ovšem pouze o empatii. Neméně významným, ovšem mnohem složitějším, je legislativně-právní vztah mezi tazatelem a nárátořem, potažmo zaměstnavatelem nebo sponzory daného výzkumu.¹²² Tento vztah se řídí legislativou České republiky i Etickým kodexem České asociace orální historie. Z hlediska legislativy je pro orálně-historický výzkum stěžejní zákon č. 101/2002 Sb. o ochraně osobních údajů. Tento zákon týkající se zpracování a dalšího nakládání s osobními údaji, které fyzická osoba nabude v rámci výzkumu, ustanovuje především to, že ten, který osobní údaje ke svým potřebám (výzkumu) získá, je jejich správcem a je tedy zodpovědný za jejich zneužití. Pokud ke zneužití dojde, je správce povinen (pokud to dotyčný, jehož data byla zneužita, požaduje) odstranit vzniklý stav, omluvit se zneužitému, popřípadě mu nahradit škodu.¹²³ Další zákonem, který se vztahuje k práci orálních historiků, je zákon

¹²⁰ ETICKÝ KODEX COHA. *Etický kodex České asociace orální historie*. [on-line]. [cit.: 24. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.coh.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Eticky-kodex-COHA.pdf>

¹²¹ Pro vysvětlení rozdílu mezi orálními historiky a žurnalisty je využit krajní případ, kdy žurnalista zneužije výpovědi nárátorů. V žádném případě to neznamená, že by se takto chovali všichni žurnalisté.

¹²² VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2015, s. 229

¹²³ POVINNOSTI SPRÁVCE OSOBNÍCH ÚDAJŮ NABYTÝCH PŘI VÝZKUMU. *Zákon o ochraně osobních údajů*. [on-line]. [cit.: 25. dubna 2016]. Dostupný z: <https://www.uouu.cz/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/ds-1261/p1=1261>

č. 121/2000 Sb. neboli autorský zákon. Orální historik, jakožto autor, musí kontrolovat své dílo, včetně jeho dalšího publikování, kopírování nebo dalšího zveřejňování.¹²⁴

Právě prezentování lidického obyvatelstva médií a nedodržování etických pravidel je jedním z důvodů, který hraje v neprospěch lidické památce. „*Kamkoliv přijedeme se zastupiteli, byli jsme pozvaní na Moravu a tam nám ta paní starostka říká, já jsem ani nechtěla přijít, já jsem myslela, že přijedou blázni z Lidic, to je průšvih jo.*“¹²⁵ Lze opravdu považovat za bláznivé, že někdo přistupuje k památce svých nevinných příbuzných zemřelých tragickou smrtí citlivě? Je správné předkládat veřejnosti pokřivený obraz? Může vůbec někdo nezainteresovaný spravedlivě zhodnotit, zdali jsou lidičtí přespříliš hákliví na prezentaci osudů jejich rodin? V Lidicích se život nezastavil. Žijí tam lidé spjatí s bývalými Lidice i úplně noví přistěhovalí. Žijí tam stejně jako v jiných obcích a městech a jejich život není jen o neustálém vzpomínání a smutku.

Kromě nepoctivé práce novinářů vrhají na Lidice špatné světlo i kauzy, které jsou později taktéž prezentovány v médiích. Základní organizace Českého svazu bojovníků za svobodu Lidice sdružuje už mnoho let lidické přeživší obyvatele, jejich potomky, další osoby s Lidicemi spolupracující apod. Jak je již výše zmíněno, určité neshody v přístupu k uctívání lidické památky jsou i přímo mezi lidickými obyvateli. Rozpor v této organizaci nastal ve chvíli, kdy se probírala otázka vybudování pomníku pro Josefa Horáka a Josefa Stříbrného. Část lidických je totiž vnímá jako hrdiny, kteří za války působili u britského vojenského letectva RAF a bojovali tak proti nacistům. Na druhé straně jsou právě jejich jména spojena s vyhlazením obce, protože od nich měl být dle výpovědi dělnice Maruczákové vyřízen pozdrav v Lidicích. Hrdinové nebo jména, která přivedla nacisty do Lidic a způsobila tak tragický osud tamních obyvatel? V této otázce jsou lidičtí rozdělení a spory došly až k odstoupení tehdejšího vedení organizace. Volba nového předsedy se konala v létě roku 2015 a tento post získala bývalá europoslankyně a neúspěšná kandidátka na prezidentský post Jana Bobošíková. Její zvolení se setkalo s vlnou nevole, jak dokazuje výpověď předsedkyně Okresního výboru svazu bojovníků za svobodu Gabriely Havlůjové: „*Vzhledem k tomu, že jsem už před několika lety protestovala proti xenofobním výrokům paní Bobošíkové, tak tuto*

¹²⁴ POVINNOSTI AUTORA VŮČI SVÉMU DÍLU. *Autorský zákon*. [on-line]. [cit.: 25. dubna 2016]. Dostupný z: autorský zákon, <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>

¹²⁵ Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

volbu nevítám, protože tudy opravdu cesta nevede. ¹²⁶ Spor vyvrcholil až k odchodu tří přeživších žen z této organizace, které se obávaly zneužití nové funkce Jany Bobošíkové ke svému zviditelnění. V oficiálním prohlášení stojí: „*Na sklonku svých životů si nepřejeme, aby lidický odkaz byl předmětem její (Bobošíkové) politické kariéry. Přály bychom si, aby reprezentace Českého svazu bojovníků za svobodu byla převzata především mladou generací a těmi, kteří uchování památky na Lidice chápou jako službu a odkaz protiválečné lidskosti.*“ ¹²⁷ Další kauza, která sice nestojí na pokřivení výpovědí lidických obyvatel, ale opět byla v médiích hojně probírána a upozornila tak na přeživší obyvatele. I ta může mít vliv na zdrženlivý postoj Gymnázia v otázce informování studentů o propojení školy a Lidic.

¹²⁶ NÁZOR GABRIELY HAVLŮJOVÉ NA ZVOLENÍ JANY BOBOŠÍKOVÉ JAKO PŘEDSEDKYNĚ ZO ČSBS. *Bobošíková má novou funkci, vede bojovníky za svobodu v Lidicích.* [on-line]. [cit.: 22. dubna 2016]. Dostupný z: <http://echo24.cz/a/wWDPA/bobosikova-ma-novou-funkci-vede-bojovniky-za-svobodu-v-lidicich>

¹²⁷ PROHLÁŠENÍ LIDICKÝCH ŽEN K OPUŠTĚNÍ ČSBS PO ZVOLENÍ JANY BOBOŠÍKOVÉ. *Bojovníky za svobodu opustily lidické ženy. Vadí jim Bobošíková v čele.* [on-line]. [cit.: 22. dubna 2016]. Dostupný z: http://zpravy.idnes.cz/lidicke-zeny-bobosikova-spor-djd-/domaci.aspx?c=A150820_213655_domaci_wlk

ZÁVĚR

Rozhovory s narátorkami a narátory na základě vyprávění o dané události umožnily zpracování předkládané práce, jejímž cílem bylo zmapovat pietní vzpomínku na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno a informování studentů o pobytu lidických žen a dětí před sedmdesáti třemi lety na jeho půdě.

Kombinace narativních a psaných materiálů poskytla komplexní pojetí historické události vyhlazení obce Lidice a předávání historického vědomí dalším generacím. Teoretická část se věnuje historii Gymnázia Kladno a jeho budovy. Podrobněji je popsán nacistický zločin spáchaný dne 10. června 1942 v Lidicích a s tématem související i paměť a její funkce v historii, jelikož má nezastupitelnou roli v informování mladé generace o událostech z minulosti.

V interpretační části práce jsou podrobně zmapovány tematické okruhy související s pietní vzpomínkou na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno. Vyjma samotného pietního aktu byla rozebrána následující témata: Lidice jako součást paměti, pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno před rokem 1989, webové stránky školy, film Lidice a vnímání lidického obyvatelstva širokou veřejností. Tato interpretační témata byla vybrána na základě úzkého provázání s tematickým zaměřením předkládané práce, případně byla velmi často zmiňována ve výpovědích narátorek a narátorů.

Vyhlazení obce Lidice roku 1942 je bezesporu jednou z velmi zásadních událostí české historie. Podíváme-li se blíže do kladenského regionu, nenajdeme zde v minulosti tragickou událost obdobného rozsahu. Pietní vzpomínka na vyhlazení obce Lidice v Gymnáziu Kladno nebyla nikdy dříve takto komplexně zkoumána. Dostupné jsou pouze materiály popisující velmi stručně její průběh. Doposud se nikdo nezabýval pohledem studentů a vyučujících na úzké propojení školy s Lidicemi a na informování studentů o této skutečnosti.

Během povídání s narátorkami a narátory došlo u řady z nich k zamyšlení nad problematikou vyhlazení obce Lidice a předávání informací směrem ke studentům. Jak je zřejmé, informace se dostanou pouze k části z nich, kteří projeví zájem a spíše náhodně. Škola tedy nedbá o důsledné informování studentů o propojení navštěvované školy a osudnými dny, které na její půdě prožily lidické ženy a děti. Studenti by taktéž ocenili větší důraz ze strany Gymnázia kladený na jejich informování a přikládání větší důležitosti události, která se stala na půdě jejich školy. Zároveň potvrzují potřebu připomínání historických událostí: „*Já myslím, že to důležité je, každý by měl vědět, co nám zanechali naši předkové, jejich odkaz a co se stalo, podle mě to je důležitý prostě.*“¹²⁸ Vyučující, se kterými byly pro účely předkládané práce natáčeny rozhovory, se během jejich průběhu taktéž zamyslely nad problematikou předávání informací o Lidicích studentům. „*Když si o tom teď povídáme, tak by mě zajímalo, kdybych se jich (studentů) zeptala (na Lidice), co by odpověděli.*“¹²⁹ „*Když se o tom takhle bavíme, tak mi začínají výčitky svědomí a říkám si, je to v pořádku? Není. (...) Mrzí mě, že jsme se v informatice ohledně toho dne nepobavili, tam je to docela jednoduchý to udělat.*“¹³⁰ Zároveň hodnotí, že by se škola i vyučující měli do informování studentů více zapojit. Nedostatky jsou, jak je zřejmé, i v informování vyučujících, a proto by se vedení školy mělo více zaměřit i na profesorský sbor. Je zarážející, že událost tohoto rozsahu vázaná k dějinám regionu a hlavně budovy školy není každoročně systematicky připomínána.

Z realizovaných rozhovorů vyplývá nedostatečná práce vedení školy a apelu na vyučující v informování studentů. Rovněž jsou opomíjeny dostupné komunikační kanály, skrze které by se studenti mohli o lidické tragédii a významu dne 10. června pro Gymnázium dozvědět. Vyučující ovšem během rozhovorů sami přicházeli s nápady, jak tuto skutečnost změnit: „*Co mě napadá, (...) že by bylo fajn, kdybychom s dětmi jezdili víc na exkurze nebo podívat se do Lidic. To bych asi si myslela, že by bylo důležitější, než třeba 9. zahlásit do rozhlasu, že bude pietní vzpomínka. Ukázat jim to, aby se tam podívali, uvědomit si, že tam všude byly ty domy, které tam nejsou. To si myslím, že by mělo lepší dopad, než spousta hodin teoretického výkladu.*“¹³¹ Realizace rozhovorů tedy napomohla k reflexi mezi zapojenými vyučujícími, kteří si díky nim uvědomili opomíjení lidické tragédie na půdě Gymnázia.

¹²⁸ Rozhovor s Janou Hilmarovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

¹²⁹ Rozhovor s Lenkou Smyčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

¹³⁰ Rozhovor s Lucií Pelikánovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

¹³¹ Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

Informování mladé generace o historických událostech považují za nutnost nejen kvůli tomu, aby postupem času nedošlo k jejich úplnému zapomnění, ale zejména protože je potřebné se z minulosti neustále poučovat a vyvarovat se tak v budoucnu obdobných zločinů a ztrát na lidských životech. Jak praví známý citát římského politika, řečníka a filozofa Marcuse Tullia Cicera:¹³² „*Historia magistra vitae.*“ (Dějiny jsou učitelkou života). Znalost historických událostí může být pro následující generace určitým návodem, jak se v zásadních situacích zachovat a tím se vyvarovat dalších tragédií. I v Gymnáziu si tuto skutečnost uvědomují, jak dokládá úryvek textu vztahující se k pietní vzpomínce na vyhlazení obce Lidice na webových stránkách: „... *a přejeme si, aby si všichni současní i budoucí studenti naší školy uvědomovali, že podobné věci se v budoucnu již nesmí opakovat a že to vše záleží na nich, na nás.*“¹³³ Nezbyvá tedy než doufat, že dané přání nezůstane pouze pomyslné a škola se osvětě studentů začne v budoucnu naplno věnovat.

¹³² Marcus Tullius Cicero byl římský řečník, republikánský politik, filosof a spisovatel žijící před naším v 1. století letopočtem.

¹³³ CITACE Z ČLÁNKU NA WEBOVÝCH STRÁNKÁCH GYMNÁZIA KLADNO. *Pietní akt Lidice 10. 6. 2013. [on-line].* [cit.: 25. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.gymnasiumkladno.cz/aktualne.php?id=805>

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. 317 s. ISBN 80-7260-051-6.

BUKAČOVÁ, Irena; KLÁNOVÁ, Sylvia; STEHLÍK, Eduard. *Poceta Marii Uchytlové*. 1. vyd. Nymburk: Vega-L, 2009. 30 s. ISBN 978-80-87275-14-6.

HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Vyd. 1. Editor Gérard NAMER, editor Marie JAISSON. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 289 s. ISBN 978-80-7419-016-2.

HÁJEK, Roman; VLČKOVÁ, Zuzana. *Almanach ke 110. výročí Gymnázia Kladno*, Kladno: Gymnázium Kladno, 2010. 84 s.

HAVLŮJOVÁ, Gabriela. *Lidice po Lidicích*. Vyd. 1. Editor Roman HÁJEK. Kladno: Český svaz bojovníků za svobodu ZO Kladno, 2014. 32 s. ISBN 978-80-905223-9-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. 407 s.

HLAVAČKA, Milan; MARÈS, Antoine; POKORNÁ, Magdaléna. *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav, 2011. 685 s. ISBN 978-80-7286-186-6.

KONOPKA, Vladimír. *Až přijdete do Lidic*. 1. vyd. Praha: Naše Vojsko, 1963. 100 s.

- KONOPKA, Vladimír. *Lidice*. 5. přeprac. vyd. Praha: Naše vojsko, 1966. 47 s.
- KONOPKA, Vladimír. *Zde stávaly Lidice*. 6. přeprac. vyd. Praha: Naše vojsko, 1978. 158 s.
- LABISCHOVÁ, Denisa. *Co si uchováme v paměti?: empirický výzkum historického vědomí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. 282 s. ISBN 978-80-7464-406-1.
- LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Třetí vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946. 122 s.
- MACKOVÁ, Jolana a Ivan ULRYCH. *Osudy lidických dětí: (vzpomínky, svědectví, dokumenty)*. 2. vyd. Nymburk: Vega-L, 2011. 99 s. ISBN 978-80-87275-42-9.
- MARIÁNKOVÁ, Jana. *Lidice 1942-2002: soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*. Libice nad Cidlinou: VEGA-L, 2002. 190 s. ISBN 80-7276-036-X.
- MASLOWSKI, Nicolas; ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. 319 s. ISBN 978-80-246-2689-5.
- MAYER, Françoise. *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009. 273 s.
- MOULIS, Miloslav. *Lidice žijí*. 1. vyd. Praha: Středočes. nakl. a knihkupectví, 1972. 69 s.
- NOSÁLEK, Petr. *Místa paměti národa: průvodce po místech spojených s událostmi 2. světové války*. Vydání první. V Brně: Jota, 2015. 493 s. ISBN 978-80-7462-827-6.
- ROGERS, Carl Ransom. *Způsob bytí*. Praha: Portál, 1998, 292 s.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. *Jako chlapce by mě zastřelili: příběh nejmladší lidické ženy*. Vyd. 2. Praha: Prostor, 2010. 164 s. ISBN 978-80-7260-228-5.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. *Vzpomínky mě stále tíží*. První vydání. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. 100 s. ISBN 978-80-88072-07-2.

STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V Ráji, 2004. 135 s. ISBN 80-86758-13-3.

STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V ráji, 2007. 151 s. ISBN 978-80-86758-45-9.

ŠUSTROVÁ, Radka; HÉDLOVÁ, Luba. *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 457 s. ISBN 978-80-200-2411-4.

VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2015. 326 s.

VEVERKA, Přemysl; HÉDLOVÁ, Luba; ŽLEBČÍK, Jiří; HOMOLA, Martin. *Most naděje a života: růžový Sad přátelství a míru Lidice (1955-2015)*. Nymburk: pro Památník Lidice Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2015. 145 s. ISBN 978-80-88072-02-7.

VEVERKOVÁ, Irena. *Gymnázium Kladno: almanach ke 100. výročí školy*. Kladno: Gymnázium Kladno, 2000, 134 s.

Jubilejní výroční zpráva padesátiletého trvání reálky a gymnasia v Kladně. Kladno: Reálné gymnasium v Kladně, 1950. 44 s.

Rozhovory¹³⁴

Rozhovor s Aloisem Burianem vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

Rozhovor s Janou Hilmarovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

Rozhovor s Kateřinou Hládkovou vedla Kateřina Šonová dne 14. března 2016.

Rozhovor s Václavem Kohoutem vedla Kateřina Šonová dne 21. března 2016.

Rozhovor s Veronikou Kellerovou vedla Kateřina Šonová dne 24. března 2016.

Rozhovor s Lucií Pelikánovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

Rozhovor s Lenkou Smyčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

Rozhovor se Zuzanou Vlčkovou vedla Kateřina Šonová dne 8. března 2016.

Archivní prameny

SBÍRKOVÉ FONDY PAMÁTNÍKU LIDICE. Depozitář muzea Památníku Lidice.
Návštěvnost Památníku Lidice 1966 – 2000.

Internetové zdroje

CITACE Z ČLÁNKU NA WEBOVÝCH STRÁNKÁCH GYMNÁZIA Kladno.

Pietní akt Lidice 10. 6. 2013. [on-line]. [cit.: 25. dubna 2016]. Dostupný z:

<http://www.gymnasiumkladno.cz/aktualne.php?id=805>

ETICKÝ KODEX COHA. *Etický kodex České asociace orální historie. [on-line]. [cit.:*

24. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.coh.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Etický-kodex-COHA.pdf>

EXPOZICE MUZEA PAMÁTNÍKU LIDICE. *Stálá expozice. [on-line]. [cit.: 9. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/muzeum/stala-expozice/>*

¹³⁴ Rozhovory jsou uloženy v osobní sbírce autorky.

FOTOGRAFIE PAMĚTNÍ DESKY NA BUDOVĚ GYMNÁZIA KLADNO. *Spolek pro vojenská pietní místa. [on-line].* [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z:
<http://www.vets.cz/vpm/25398-hrob-vratislav-sembdner/>

FOTOGRAFIE SOCHY LIDICKÉ MATKY U VCHODU NA DVŮR GYMNÁZIA KLADNO. *Spolek pro vojenská pietní místa. [on-line].* [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z:
<http://www.vets.cz/vpm/25398-hrob-vratislav-sembdner/>

HISTORIE OBCE LIDICE. *Historie obce. [on-line].* [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z:
<http://www.obec-lidice.cz/historie-obce/>

HISTORIE PAMÁTNÍKU LIDICE. *Památník a pietní území. [on-line].* [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/pamatnik-a-pietni-uzemi/>

LIDICE – OBĚTI A VRAZI. *Historie.cs. [on-line].* [cit.: 24. dubna 2016]. Dostupný z:
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/212452801400022>

NÁZOR GABRIELY HAVLŮJOVÉ NA ZVOLENÍ JANY BOBOŠÍKOVÉ JAKO PŘEDEDKYNĚ ZO ČSBS. *Bobošíková má novou funkci, vede bojovníky za svobodu v Lidicích. [on-line].* [cit.: 22. dubna 2016]. Dostupný z:
<http://echo24.cz/a/wWDPA/bobosikova-ma-novou-funkci-vede-bojovniky-za-svobodu-v-lidicich>

POHLED LIDICKÝCH OBYVATEL NA PIETNÍ VZPOMÍNKY. *Poválečný vývoj Lidic – pietní vzpomínky a život v nových Lidicích. [on-line].* [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z:
[file:///C:/Users/spravce/Downloads/DPTX_2008_2__0_255114_0_73016%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/spravce/Downloads/DPTX_2008_2__0_255114_0_73016%20(1).pdf)

POVINNOSTI AUTORA VŮČI SVĚMU DÍLU. *Autorský zákon. [on-line].* [cit.: 25. dubna 2016]. Dostupný z: autorský zákon, <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>

POVINNOSTI SPRÁVCE OSOBNÍCH ÚDAJŮ NABYTÝCH PŘI VÝZKUMU. *Zákon o ochraně osobních údajů. [on-line]. [cit.: 25. dubna 2016]. Dostupný z: <https://www.uoou.cz/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/ds-1261/p1=1261>*

PROHLÁŠENÍ LIDICKÝCH ŽEN K OPUŠTĚNÍ ČSBS PO ZVOLENÍ JANY BOBOŠÍKOVÉ. *Bojovnice za svobodu opustily lidické ženy. Vadí jim Bobošiková v čele. [on-line]. [cit.: 22. dubna 2016]. Dostupný z: http://zpravy.idnes.cz/lidicke-zeny-bobosikova-spor-djd-/domaci.aspx?c=A150820_213655_domaci_wlk*

ROZHOVOR S KATEŘINOU HLÁDKOVOU UVEŘEJNĚNÝ NA WEBU RODINA21.CZ. *Lidice: pokrevně i srdečně. [on-line]. [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.rodina21.cz/ne-obycejne-pribehy/clanky/ne-obycejne-pribehy/lidice-v-krvi-i-v-srdci>*

SOCHA LIDICKÉ MATKY. *Socha Lidické matky (Kladno, Česko). [on-line]. [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: http://svk7.svklk.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-0269899-Socha-Lidicke-matky-Kladno-cesko/*

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO NIŽŠÍ STUPEŇ VÍCELETÉHO GYMNÁZIA. *Dějepis. [on-line]. [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: http://www.gymnasiumkladno.cz/soubory/svp_2.pdf*

ÚDAJE O NÁVŠTĚVNOSTI PAMÁTNÍKU LIDICE V LETECH 2000 – 2015. *Výroční zprávy Památníku Lidice. [on-line]. [cit.: 10. března 2016]. Dostupný z: <http://www.lidice-memorial.cz/kontakt/dokumenty/vyrocnizpravy/>*

ÚLOŽIŠTĚ STUDENTSKÝCH PRACÍ UK. *Kultura vzpomínání: osudy Památníku Lidice. [on-line]. [cit.: 20. března 2016]. Dostupný z: <https://is.cuni.cz/webapps/zpz/detail/146095/?lang=en>*

VYHLÁŠKA VYDÁNÁ PO ATENTÁTU NA REINHARDA HEYDRICHA. *Kdo neoznámí, bude zastřelen se svou rodinou, psaly LN před 70 lety. [on-line]. [cit.: 20. března 2016]. Dostupný z: <http://byznys.lidovky.cz/kdo-neucini-oznameni-bude->*

zastrelen-se-svou-rodinou-psaly-lidove-noviny-pred-70-lety-gmj-
/media.aspx?c=A120526_173133_ln-media_mev

WEBOVÉ STRÁNKY GYMNÁZIA Kladno. [on-line]. [cit.: 22. března 2016].

Dostupný z: www.gymnasiumkladno.cz

WEBOVÉ STRÁNKY OBCE LIDICE. [on-line]. [cit.: 13. dubna 2016]. Dostupný z:

www.obec-lidice.cz

WEBOVÉ STRÁNKY PAMÁTNÍKU LIDICE. [on-line]. [cit.: 13. dubna 2016].

Dostupný z: www.lidice-memorial.cz

ŽIVOTOPIS EDUARDA STEHLÍKA. *Eduard Stehlík*. [on-line]. [cit.: 24. dubna 2016].

Dostupný z: <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/eduard-stehlik-31573>

Filmy a dokumenty

105. Režie: Jiří Hokův (2012)

DOKUMENT ROZEZLENÍ. Režie: Martin Dušek (2013). Dostupný z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10408111009-cesky-zurnal/212562262600004-rozezleni/>

FILM LIDICE. Režie: Per Nikolaev (2011)

LIDICE – OBĚTI A VRAZI. *Historie.cs*. [on-line]. [cit.: 24. dubna 2016]. Dostupný z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/212452801400022>

LIDICE – OBRAZ POMSTY. Režie: Čeněk Zahradníček, Jan Kučera (2011)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Pamětní deska umístěná na budově Gymnázia¹³⁵

¹³⁵ FOTOGRAFIE PAMĚTNÍ DESKY NA BUDOVĚ GYMNÁZIA Kladno. Spolek pro vojenská pietní místa. [on-line]. [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.vets.cz/vpm/25398-hrob-vratislav-semdbner/>

Příloha č. 2 – Návštěvnost Památníku Lidice 1966 – 2015^{136 137}

Rok	Počet návštěvníků	Rozdíl oproti předchozímu zjištěnému roku
1966	103 000	nelze určit
1970	327 000	+ 224 000
1975	247 662	- 79 338
1976	323 525	+ 75 863
1977	218 924	- 104 601
1978	214 195	- 4729
1979	179 468	- 34 727
1980	160 586	- 18 882
1981	150 515	- 10 071
1982	253 729	+ 103 214
1983	154 735	- 98 994
1984	161 735	- 7109
1985	116 844	- 44 891
1986	225 000	+ 108 156
1987	133 882	- 91 118
1988	119 236	- 14 646
1989	91 681	- 27 555
1991	33 226	- 58 455
1992	41 824	+ 8598
1993	43 688	+ 2565
1994	43 123	- 565
1995	38 578	- 4545
1996	32 794	- 5784
1997	29 890	- 2904
1998	25 856	- 4034
1999	25 602	- 254
2000	26 482	+ 880

¹³⁶ SBÍRKOVÉ FONDY PAMÁTNÍKU LIDICE. Depozitář muzea Památníku Lidice. *Návštěvnost Památníku Lidice 1966 – 2000.*

¹³⁷ ÚDAJE O NÁVŠTĚVNOSTI PAMÁTNÍKU LIDICE V LETECH 2000 – 2015. Výroční zprávy Památníku Lidice. [on-line]. [cit.: 10. března 2016]. Dostupný z: <http://www.lidice-memorial.cz/kontakt/dokumenty/vyrocní-zpravy/>

2001	28 575	+ 2093
2002	28 856	+ 281
2003	28 292	- 564
2004	27 999	- 293
2005	15 634	- 12 365
2006	36 374	+ 20 740
2007	43 175	+ 6801
2008	37 970	- 5205
2009	35 896	- 2075
2010	37 109	+ 1213
2011	43 276	+ 6167
2012	57 518	+ 14 242
2013	34 997	- 22 521
2014	32 893	- 2104
2015	35 171	+ 2278

**Příloha č. 3 – Socha lidické matky od Marie Uchytlové u vchodu na dvůr
Gymnázia Kladno¹³⁸**

¹³⁸ FOTOGRAFIE PAMĚTNÍ DESKY NA BUDOVĚ GYMNÁZIA Kladno. *Spolek pro vojenská pietní místa. [on-line].* [cit.: 20. dubna 2016]. Dostupný z: <http://www.vets.cz/vpm/25398-hrob-vratislav-sembdner/>